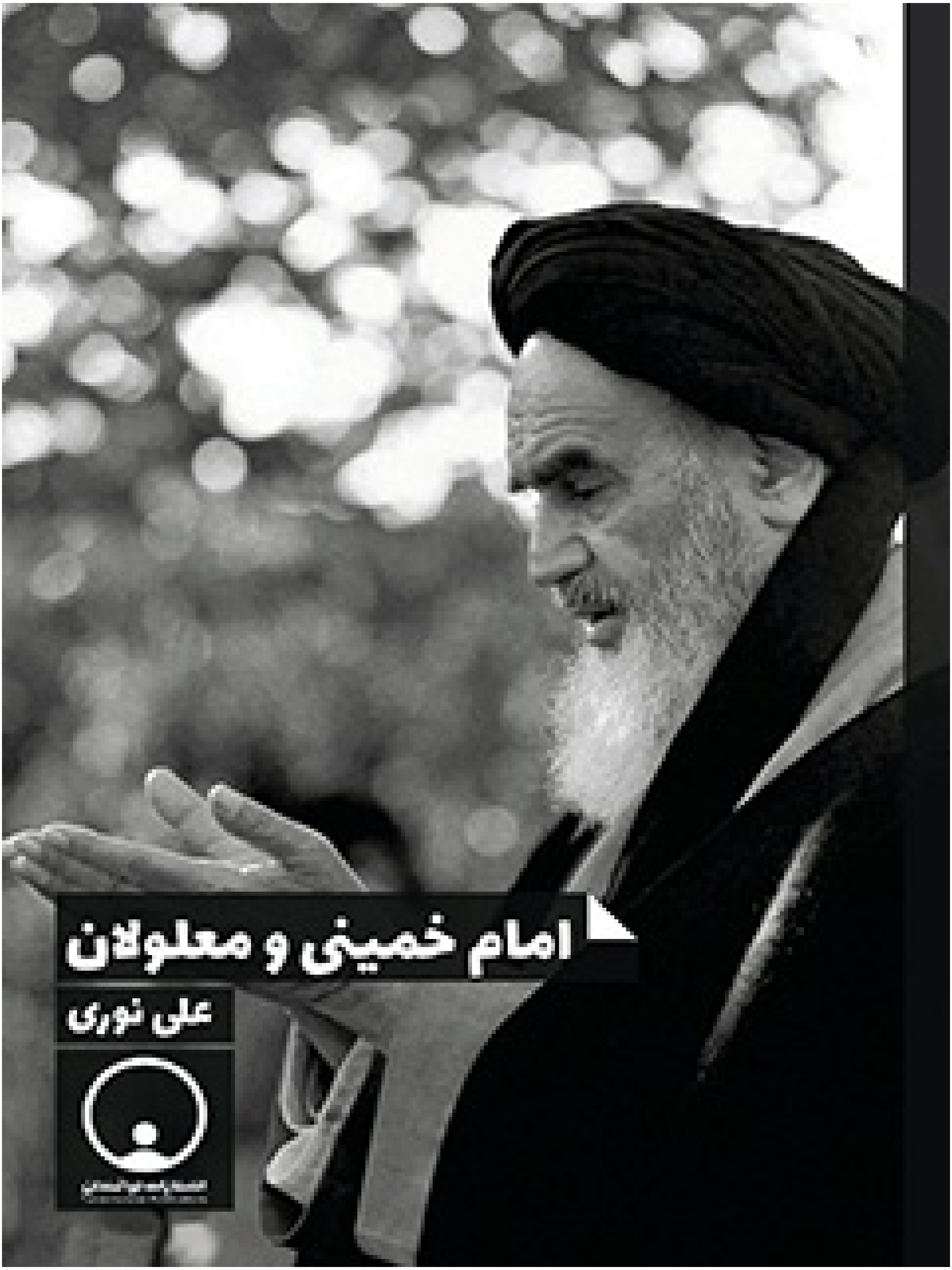

امام خمینی و معلولان

علی نوری

بسم الله الرحمن الرحیم

امام خمینی و معلولان

نویسنده:

علی نوری

ناشر چاپی:

توانمندان

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

امام خمینی و معلولان

مشخصات کتاب

سرشناسه : نوری، علی، ۱۳۶۳ -، گردآورنده

عنوان و نام پدیدآور : امام خمینی و معولان/ پدیدآورنده علی نوری؛ [برای] دفتر

فرهنگ معلولین.

مشخصات نشر : قم: توانمندان، ۱۳۹۶.

مشخصات ظاهری : ۸۰ ص.

شابک : ۱۵۰۰۰۰ریال: ۹۷۸-۶۰۰-۹۸۶۰۶-۳-۰

وضعیت فهرست نویسی : فیپا

یادداشت : کتابنامه.

موضوع : خمینی، روح اللّه، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی

ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. -- دیدگاه درباره بصیرت

-- Khomeyni , Ruhollah, Leader and Founder of IRI

Views on insight

موضوع : خمینی، روح اللّه، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی

ایران ، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. -- پیام ها و سخنرانی ها

-- Khomeyni , Ruhollah, Leader and Founder of IRI

Messages and speeches*

موضوع : معلولان

موضوع : People with disabilities

شناسه افزوده : دفتر فرهنگ معلولین

رده بندی کنگره : ۱۳۹۶ ۸الف۶ب/ DSR۵/۱۵۷۴

رده بندی دیویی : ۰۸۴۲/۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی : ۵۰۱۷۱۹۰

ص: ۱

اشاره

تقـدیم به حـاج سـید حسن خمینی که در جلسه با معلولین در تابسـتان ۱۳۹۵ ارادتمنـدانه در کنار آنان نشـست، با آنان عکس یادگاری گرفت و منطقی از حقوق و شرافت آنان دفاع کرد.

امید است جلد دوم این اثر به سیره و آراء سید حسن آقا اختصاص یابد.

ص: ۲

بسم الله الرحمن الرحيم

ص: ٣

امام خمینی و معلولان

پدیدآورنده: علی نوری

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۹۶

شابک: ۰-۳-۹۸۶۰۶-۶۰۰-۹۷۸

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه قیمت: ۱۵۰/۰۰۰ ریال

ناشر: توانمندان طرح جلد: استودیو نیم

قم، بلوار محمدامین، خیابان گلستان، کوچه۱۱، پلاک۴، دفتر فرهنگ معلولین

تلفن: ۳۲۹۱۳۴۵۲-۰۲۵ فکس: ۳۲۹۱۳۵۵۲-۰۲۵

همراه: ۰۹۱۲۵۵۲۰۷۶۵

www.HandicapCenter.com , www.DataDisability.com , info@handicapcenter.com

ص: ۴

فهرست

ص: ۵

طلیعه

معمولاً ـ رهبری جوامع تأثیر زیربنایی و بنیادی در سرنوشت معلولین آن جامعه داشته اند. چند تن از انبیاء الهی مثل حضرت یعقوب بر اساس گزارش قرآن، نوعی معلولیت داشتند و درباره معلولین و معلولیت اظهارنظرهایی داشته اند که در قرآن کریم آمده است.

نخبگانی مثل افلاطون و ارسطو هم دیدگاه هایی داشته اند که طی قرون در منابع مختلف نقل شده است. همچنین از قول حضرت موسی و حضرت عیسی در انجیل و تورات نکاتی درباره معلولیت آمده است. اما از همه برجسته تر رسول خدا صلی اللّه علیه و آله وسلم پیامبر اسلام سیره خاصی در برخورد با معلولان داشته است. همین طور دیگر رهبران اسلام؛ مانند حضرت علی علیه السلام که در نهج البلاغه در این باره به تفصیل بیان شده است.

پس از این رهبران الهی، پادشاهان و خلفاء و رهبران اجتماعی هم هر کدام به نوبه خود درباره معلولیت و معلولین اظهارنظرهایی بیان داشته اند. از جمله آیت اللّه سید روح اللّه امام خمینی، مباحث و نکات مهمی درباره این موضوع ابراز کرده است.

اظهارنظر رهبران الهی یا اجتماعی و اقدامات آنان بخشی از تاریخ معلولیت است. به همین دلیل دفتر فرهنگ معلولین درصدد است این اظهارنظرها را جمع آوری و در قالب چند جلد کتاب منتشر نماید.

مهم ترین انگیزه دفتر فرهنگ معلولین در پرداختن به سیره و آراء امام خمینی(ره)، گسترش معلولیت پژوهی است. متأسفانه در ایران، کتاب های بسیار اندک درباره موضوعات معلولین منتشر می گردد؛ امید است با معرفی آراء بزرگان و رهبران اجتماعی و دینی، انگیزه جامعه در پرداختن به موضوعات ویژه معلولیت افزایش پیدا کند. قطعاً افرادی با دیدن آراء و سیره امام خمینی(ره) در زمینه معلولیت و معلولان به میدان آمده و مقاله و کتاب نوشته یا شعر خواهند گفت و به آمار آثار فرهنگی این حوزه می افزایند.

کتاب حاضر به دیدگاه ها و اقدامات امام خمینی(ره) می پردازد و در چهار فصل به بسط و شرح آنها پرداخته است. لازم است از حجت الاسلام والمسلمین سیدجواد شهرستانی نماینده آیت اللّه العظمی حاج سیدعلی سیستانی که با راهنمایی و حمایت ها موجب رشد و توسعه معلولیت پژوهی شده است، تشکر نماییم.

علی نوری

ص: ۸

فصل نخست: بررسی کلی

اشاره

ص: ۹

این فصل نگاه کلی به اندیشه و اقدامات امام خمینی دارد و به بررسی فکر و عمل ایشان در حوزه معلولیت و معلولین می پردازد.

فکر ایشان از چه منابعی اخذ شده؟ و سنت و قرآن به عنوان دو منبع مهم برای تفکرات با چه روشی مورد بررسی اجتهادی قرار گرفته است؟ اینگونه پرسش ها در این فصل بررسی خواهد شد.

مبانی فکری

وقتی حضرت رسول(ص) در مدینه عنان و مدیریت جامعه را بر عهده گرفت، سیره خاصی را با معلولان داشت. این بخش از سیره نبوی جزء افتخارات مسلمانان است، هر چند کمتر رو شده و کمتر به آن پرداخته اند. موضوع اصلی این مقاله هم سیره نبوی در عرصه معلولان نیست؛ از این رو فقط نمونه هایی بیان می شود، همچنین یک نمونه هم از قرآن کریم می آورم تا به نتیجه گیری بعدی بپردازم.

جامعه آن روز هم مثل همه جوامع افراد آسیب مندی داشت که از ناحیه چشم، گوش یا دست و پا یا عقل و ذهن دچار مشکل و نقصان شده و سلامت خود را از دست داده بودند. انسان تشکیل یافته از جسم و روح است و جسم آدمی در معرض انواع بیماری ها، پیری، آسیب پذیری ها است. حتی به گزارش قرآن کریم پیامبران چون یعقوب(ع) و ایوب(ع) آسیب جسمانی داشتند.(۱) بنابراین در دوره رسول اللّه(ص) هم این آسیب ها وجود داشته و افراد معلولی بوده اند. اما مهم تعامل و برخورد حضرت با این افراد است. قطعاً گزارش برخی معلولان آن دوره به ما نرسیده ولی مواردی که گزارش شده و در منابع متعدد به دست ما رسیده گویای این است که حضرت حداکثر تکریم و احترام را به آنان

۱- . در مورد چهار پیامبری که مرحوم صفدی و دیگر مورخان به آسیب جسمانی آنان اشاره کرده اند یعنی ایوب، اسحاق، یعقوب و شعیب در دفتر فرهنگ معلولین به تفصیل تحقیق شده و چهار جلد کتاب درباره این چهار نبی(ع) تدوین و عرضه شده است این آثار روی سایت دفتر با آدرس www.handicapcenter.com قابل دسترسی است. اما صلاح الدین صفدی در کتاب نکت الهمیان فی نکت العمیان (ص ۲و۳) این انبیاء را معرفی کرده و از آسیب مندی جسمانی آنها دفاع نموده است.

داشت. همچنین بالا‌ترین مناصب اجتماعی و فرهنگی آن دوره را به آنان اختصاص داد. طبق برخی از گزارش ها حضرت رسول در ۲۲ جنگ وقتی می خواست به بیرون شهر برود، عبداللّه بن ام مکتوم نابینای مطلق را به عنوان قائم مقام خود در شهر و پیش نماز معین می کرد و به مردم می گفت مشکلات خود را به او ارجاع دهند. نیز او را به عنوان مؤذن صبح و بلال را مؤذن ظهر و مغرب تعیین کرد.(۱) مورد ابن ام مکتوم یک مورد از معلولانی است که حضرت با آنها رفتار انسانی و کریمانه داشت. اگر رفتار رسول اکرم(ص) با دیگر رهبران ادیان مقایسه گردد، هیچ رهبری مثل ایشان به معلولین احترام نمی نمود.

سیره دیگر ائمه(ع) هم چنین است. حضرت علی(ع) در دوره خلافتش، در عهده نامه مالك اشتر، سی حق برای معلولان بر شمرده و مسئولین دولتی را به رعایت آنها توصیه کرده است.(۲)

از سیره بگذریم، قرآن کریم، بهترین سند دفاعی از حقوق و شخصیت معلولان است. در قصص شعیب یا ایوب یا یعقوب، بر خلاف عهدین به گونه ای سرگذشت انبیاء را مطرح کرده که تنقیص و تحقیر نتیجه نمی دهد بلکه روال داستان جوری است که انسان به کرامت، بزرگواری این انبیاء پی می برد.(۳)

اما سند قرآنی بسیار مهم سوره عبس یا به قول برخی مفسرین سوره اعمی است. این سوره دفاع بی نظیری از شأن و جایگاه معلولان نموده است. کسی که فقط رویش را از نابینایی برگردانده و نه توهین لفظی و نه عملی نموده با عتاب

۱- . الطبقات الکبری، ابن سعد، ج۴، ص ۱۵۴-۱۵۵؛ مجمع البیان، طبرسی، ج۱۰، ص ۶۶۳-۶۶۴؛ پرتوی از قرآن، طالقانی، ج۳، ص ۱۲۱-۱۳۲؛ دایرهالمعارف بزرگ اسلامی، ج۳، ص ۳۹-۴۰؛ دایرهالمعارف قرآن کریم، ج۱، ص ۵۸۴-۵۸۷.

۲- . کتابی در زمینه سیره ائمه(ع) در دفتر معلولین منتشر شده و همه موارد آمده است.

۳- . نگاه کنید به کتاب های: اسحاق پیامبر نوشته محمد نوری؛ صبر ایوب از خدیجه صفی زاده؛ حضرت شعیب از محمد نوری نشر دفتر معلولین

شدید خداوند مواجه شده است.(۱)

هدفم از مواردی که بسیار فشرده و اجمالی بیان شد این است که به وضعیت معلولان در فرهنگ اسلامی واقف شویم تا برسیم به دوره معاصر. متأسفانه شیعیان و رهبران شیعه معاصر به تدریج کمتر به جامعه معلولین برایشان اولویت داشته و گاه رسیدگی و اهتمام به امور معلولان را رها کردند و کمتر در این زمینه کوشا و ساعی بوده اند. حتی در فقه کمتر به مسائل معلولان پرداخته اند. برعکس اهل سنت در فقه، کلام، اجتماعیات نه تنها به معلولین بلکه کلاً به قُصَر و ایتام و آسیب دیدگان اهتمام بیشتر داشته اند. فقط در زمینه ناشنوایان تا کنون پانصد عنوان کتاب سودمند رصد کرده ایم که در یکصد سال اخیر تألیف و عرضه شده است. مثلاً مسائل فقهی اخرس و ناشنوایان را به تفصیل بررسی کرده اند.

امام خمینی پیش از انقلاب اسلامی مطالب و نکاتی در زمینه ضعفا و محرومین و نقش استعمار و حکومت های استبدادی در به وجود آمدن ضعفاء و آسیب مندان جامعه دارد. اما در درس فقه یا درس های دیگر به عنوان یک مبحث علمی به آن نپرداخته است.

اما کارنامه ایشان پس از پیروزی انقلاب به گونه دیگر است و تلاش می کنیم این کارنامه را تجزیه و تحلیل و بررسی کنیم.

در واقع امام خمینی با تأسی به سیره رسول خدا(ص) و دیگر ائمه و با پیروی از قرآن کریم اقدامات و فعالیت هایی در عرصه معلولین انجام داده اند که قابل توجه است. در واقع سیره رسول خدا صل اللّه علیه و آل وسلم و قرآن کریم دو منبع ایشان برای تفکرات و اقدامات او است.

۱- . بهترین متن در این باره تحلیل مرحوم طالقانی در پرتوی از قرآن و تحلیل مرحوم محمدتقی شریعتی در تفسیر نوین است.

چندگانگی فعالیت ها

اقدامات و فعالیت های آیت اللّه سید روح اللّه موسوی امام خمینی (درگذشت ۱۳۶۷) در عرصه معلولین دو لایه مهم دارد: یکی مرتبط به مسائل و مقولات فقهی و تجزیه و تحلیل وظایف معلولان مکلف در ابواب مختلف فقه است. ایشان به عنوان یک فقیه باید اسناد قرآنی و روایی را می دید و در درس های خارج فقه به بررسی اجتهادی این اسناد می پرداخت و بالاخره در کسوت مرجع تقلید به بیان حکم می پرداخت. لایه دوم مربوط به مدیریت جامعه است؛ چه در زمانی که مسئولیت کل جامعه را بر عهده نداشت و در محدوده امور جسمی اقدام می کرد و چه پس از به دست گرفتن مدیریت تمام جامعه یعنی در یک دوره ایشان در محدوده کوچکتری اختیارات داشت و در چارچوب حسبیات به قُصَر، غُیَب، سفهاء و بی سرپرستان می پرداخت.

مجموعه فتوا و آراء حقوقی ایشان در زمینه های عبادیات و معاملات که مرتبط با اقشار آسیب مند جامعه از جمله معلولان است قابل بررسی است و نیاز به تحقیق مستقل داد. متأسفانه در این حوزه به ویژه در زمینه مبانی و منابع این آراء کار جدی نشده است. چون در حوزه های علمیه شیعه، فقه قُصَر یا فقه قاصرین و فقه معلولین به عنوان یک موضوع مهم و معتنابه و مبتلا به مورد توجه نبوده است و تا کنون درس خارج یا درس در دوره سطح با عنوان فقه الاخرس (ناشنوا)، فقه الاعمی (نابینا)، فقه السفهاء و المجانین (معلولان ذهنی) و فقه المعوقین (معلولین) در حوزه های شیعه ولو در سطح محدود نداشته ایم. به تبع آن تحقیقات فقهی در بین پژوهشگران هم در این موضوعات رواج نداشته است.

اما نگاهی داشته باشیم به جهان اهل سنت، دانشگاه الازهر از قدیم، فقه معاقین و معلولین و شاخه های آن مثل فقه الاخرسین را در دستور داشته است. پایان نامه های قابل توجهی در این باره در الازهر تألیف و عرضه شده است.مثل احکام الاخرس فی الفقه الاسلامی از لیلی عبداللّه محمدعبداللّه که در

۱۴۱۶ق به صورت کتاب منتشر شد و ده ها عنوان کتاب دیگر در زمینه مسائل فقهی نابینایان، معلولین حرکتی، ناشنوایان و معلولین ذهنی منتشر کرده اند.

همایش ها و به تبع آن تحقیقات و مجموعه مقالات مثل «القُصَّر رعایةً و تأهیلًا و استثماراً» در دبی منتشر شده است. این مجموعه گزارش و مقالات همایشی است که در (۲۰۰۶) توسط مؤسسه الاوقاف و شؤون القصر وابسته به حکومت دبی بر پا شد.(۱)

تحقیقات بسیار، همایش ها و آثار فراوان درباره ایتام و بیوه گان، بی سرپرستان، گم شدگان، ضعفاء و بالاخره معلولین در مصر، امارات، لبنان و عربستان منتشر شده است.(۲)

در ایران اگر همایشی هم بوده مثلاً به اسم توانبخشی یا تأمین اجتماعی بوده است. یعنی روحیه ما جوری است که از نام بردن و طرح موضوعات منفی مثل دزدی و دزدان یا ضعفاء و مستمندان و فقراء و بالاخره معلولین ابا و اکراه داریم. این تفاوت مهم بین ما و دیگر مسلمانان است.

این مطالب بیان شد تا معلوم گردد چرا کسانی مثل امام خمینی با اینکه رهبری را بر عهده داشتند؛ اما به مقولات و موضوعات معلولین در ابعاد وسیع نپرداخته اند.

اما در دوره دوم از عمر ایشان که متصدی امور اجتماعی در سطح کلان شدند به عرصه های این چنینی هم ورود پیدا کردند و از این رو این مقاله درصدد است به اقدامات امام خمینی در سال های ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۵ بپردازد. اولین اسناد پس از پیروزی انقلاب که نشانگر اهتمام و اقدام ایشان برای معلولین است مربوط به سال ۵۷ و آخرین آنها مربوط به ۶۵ است. از این رو این فاصله را بررسی خواهیم کرد.

ص: ۱۵

۱- . القُصر رعایةً و تأهیلًا و استثماراً، ص ۷-۹.

۲- . نگاه کنید به کتابشناسی کشورهای عربی مثل الایداع چاپ مصر، کنز المعلومات چاپ کویت.

روش شناسی

دیـدگاه های امام خمینی در دوره ۵۷ تا ۶۵ در قـالب سـخنرانی هایی که برای مردم بیان می کرده یا احکام و پیام ها است. در زمینه معلولاـن هم سـندهای ایشـان همین گونه است. اکثر آنها به شـکل سـخنرانی هایی است که در مقطع های گوناگون و به اقتضای حال و مقال برای معلولان یا برای خانواده آنها و یا برای عموم مردم بیان می شده است. دو یا سه سـند هم داریم که به صـورت حکم حکومـتی است. بنـابراین روش امـام خمینی برای طرح دیـدگاه هـایش دربـاره معلولاـن و معلـولیت، ملاقـات و سخنرانی برای آنهـا است. صـحیفه نور مهم ترین منبع برای سـخنرانی هـا، پیـام ها و اطلاعیه های ایشان است. کتاب هایی مثل کتـاب نهضت امـام خمینی که در سه جلـد تا کنون منتشـر شـده فاقـد مباحث معلولیتی است و روش مؤلف این اثر یعنی حمید روحـانی (زیـارتی)، برجسـته سـازی عوامـل و فاکتورهای سیاسـی است و کمتر به عوامل فرهنگی، مـذهبی، فکری و اجتماعی پرداخته است. به همین دلیـل در هیـچ جـا به نقش و جایگـاه معلولین نپرداخته است. بـا اینکه معلولان در شـهرها در کنار مردم مشارکت داشـتند و همپای مردم فعالیت می نمودنـد. اقـدامات برجسـته و منحصـر به فردی هم در انقلاب داشـتند؛ مثل تسـخیر مـدرسه کریسـتوفل و نیـک آیین که توسـط کلیسـا اداره می شـد و ویژه نابینایان بود. در واقع با هـدف تبشـیری احـداث شـده بود.(۱)

دسته دیگری از منـابع هست که روش خـاطره نگـاری دارنـد. شخصـیت هـای نزدیک امام خمینی، یا شاگردان یا دفتری های ایشان به بیان خاطرات پرداخته اند. معمولاً این گونه منابع به موضوعات بیشتر پرداخته اند و کمتر موضوعات مرتبط به معلولین را برجسته کرده اند. اما خود امام رویکرد به موضوعات مستعضف محور، داشته و درصدد برجسته سازی مسائل مربوط به

۱- . کتاب مؤسسه آموزشی ابابصیر، ص ۵-۲۰.

فقراء، آسیب مندان بوده از این رو از هر فرصتی برای طرح موضوعات معلولین استفاده کرده است. به همین دلیل در سخت ترین روزهای انقلاب یعنی در هفتم اسفندماه ۱۳۵۷، یعنی ۱۵ روز پس از پیروزی انقلاب و سقوط رژیم پهلوی، اعضای جامعه معلولین ایران را در مدرسه علوی به حضور پذیرفته و درباره معلولیت نکات سودمندی بیان کرده است. این شیوه تا سال ۱۳۶۵ داشته تا اینکه بیماری بر ایشان فشار آورده و غلبه کرد و در سال ۱۳۶۷ به رحلت ایزدی پیوست.

بررسی متریکسی

تحقیقات کمی یا متری کردن پژوهش ها به فهم ابعاد موضوع کمک می کند. با همین هدف درصدد هستیم گفتارها و اقدامات امام خمینی را با زبان آمار بیان کنیم.

تاریخ سخنرانی

تاریخ سخنرانی	مخاطب	مکان	موضوع
۷ اسفند ۵۷	اعضای جامعه معلولان ایران	تهران، مدرسه علوی	تأثیر معلولیت روحی در سرنوشت آدمی و کم اهمیتی معلولیت جسمی
۲۴ اردیبهشت ۵۸	جمعی از معلولان	تهران، مدرسه علوی	میزان انسانیت و ایمان و صبر
۴ خرداد ۵۸	دانشجویان و پزشکان و نابینایان	تهران، مدرسه علوی	قیام برای خدا و استقامت
۱۴ تیرماه ۵۸	نابینایان مدرسه ابابصیر	قم، منزل امام	نقش استعمار در جوامع اسلامی

ص: ۱۷

شهریور ۵۸

معلولین مستقر در آسایشگاه

شهریور ۵۸	معلولین مستقر در آسایشگاه	آسایشگاه معلولین قم	ضرورت کمک مردم و نیکوکاران به این آسایشگاه
۷ مهر ۵۸	کارکنان ارتوپدی اصفهان	قم، منزل	ضرورت رسیدگی به معلولان انقلاب
۲۸ مهر ۵۸	روشندلان	قم، منزل	مبارزه با شایعه پراکنی و انسان با بصیرت انسان است نه باصر
۴ دی‌ماه ۵۹	معلولین انقلاب اسلامی	تهران، حسینه جماران	ارزش معلول شدن در راه خدا
۱۸ خرداد ۶۰	انجمن اسلامی بهزیستی و بهداری	تهران، حسینه جماران	اصلاح خود و محیط

غیر از ۹ مورد فوق، چند مورد دیگر به صورت حکم یا پیام است:

۱- ۹ دی ۵۸، پیام به ملت ایران، قم، منزل، به مناسبت هفته مصدومین و معلولین در جنگ و دفاع.

۲- ۱۲ اردیبهشت ۶۰؛ نامه دکتر فیاض بخش رئیس سازمان بهزیستی در استفاده از سهم امام / اجازه امام خمینی به شرط نظارت آقای مهدوی کنی

۳- ۲۲ تیرماه ۱۳۶۲؛ فرمان امام خمینی خطاب به حاج حسن صانعی جهت تأسیس بنیاد پانزده خرداد برای کمک به معلولین و غیره

۴- ۴ تیرماه ۱۳۶۵؛ نامه هیئت امنای آسایشگاه کهریزک در استفاده از سهم امام / اجازه امام

از این اسناد این نکات فهمیده می شود:

۱. نه مورد سخنرانی برای جمعیت ها و تشکل های معلولیتی

۲. چهار مورد کتبی است.

۳. از نه مورد سخنرانی، دو فقره مربوط به بعد از جنگ تحمیلی است ولی هفت فقره دیگر مربوط به سال های ۵۷ و ۵۸ است. از این دو مورد که پس از جنگ بیان شده، یکی خطاب به مدیران بهزیستی و در واقع مرتبط به معلولین عادی است و یکی خطاب به معلولان انقلاب و جنگ است.

۴. از چهار مورد کتبی، پیام ۹ دی ۵۸ درباره معلولین دوره انقلاب است. سه مورد دیگر عام است و مربوط به بنیاد پانزده خرداد، سازمان بهزیستی و آسایشگاه کهریزک است.

۵. مجموعه این اسناد گویای اهتمام امام خمینی در سال های نخست پیروزی انقلاب به عموم معلولان است. و لازم است با بررسی محتوای این فقرات، دیدگاه ها و رهنمودها و توصیه های ایشان استخراج و در اختیار مسئولین قرار گیرد.

در این بررسی های آماری لازم است به محدوده ها توجه شود. مهم ترین مرز این است که کلید واژه های بنیاد شهید، بنیاد جانبازان و جانبازان را وارد قلمرو آمارگیری نکرده ام و فقط محدود به واژه معلول و معلولیت و بهزیستی بوده است. البته می توان در تحقیق دیگری به مقایسه معلول عادی و جانباز و مقایسه بهزیستی و بنیاد جانبازان به روش آماری پرداخت.

منبع در این بررسی فقط صیحفه نور و صحیفه امام بوده است. نیز می توان منابع دیگری را وارد محدوده پژوهش نمود و مجدداً به نتیجه گیری پرداخت.

ص: ۱۹

فصل دوم: اظهار نظر

اشاره

ص: ۲۱

امام خمینی دیدگاه های خود را پس از پیروزی انقلاب در قالب سخنرانی بیان داشته است. این فصل درباره تعداد سخنرانی ها و محتوای سخنرانی های امام خمینی درباره معلولیت و معلولان است.

ص: ۲۲

تجزیه و تحلیل محتوایی

فصل پیش به بررسی آماری مستندات امام خمینی بین سال های ۵۷ تا ۶۵ در زمینه معلولان پرداخت. اما این فصل به متن هر یک از مستندات مراجعه کرده و به بررسی محتوایی هر متن می پردازد.

اسناد و مدارک معرفی شده در فصل پیشین به روش تجزیه مولکولی بررسی خواهد شد یعنی هر سند تجزیه شده و تبدیل به جملات و هر جمله تبدیل به کلید واژه های مورد نظر می شود. و از این طریق دغدغه ها و دیدگاه های ایشان به دست می آید. البته دامنه تجزیه را باز نیست و بسته و محدود به واژه معلولین و مشتقات آن و نیز واژه های مرتبط معنایی است.

سخنرانی ۷ اسفند ۵۷: جامعه معلولین ایران در مدرسه علوی، چند روز پس از پیروزی انقلاب دیدار داشتند. یعنی پانزده روز بعد از اضمحلال رژیم پهلوی و روی کار آمدن نظام جدید، امام معلولین را می پذیرد و نظریه مهمی برای آنان مطرح کرده است. نکاتی که بیان کردند عبارت است از:

۱- انسان دارای روح و جسم است و قوام انسانیت به روح و ناطق بودن است./ قوام انسانیت

۲- روح و جسم هر دو معلول و بیمار می شوند ولی معلولیت روح مصیبت بارتر است. و باید دعا کرد معلولیت روحی نباشیم./ جسم معلول؛ روح معلول

۳- اگر روح سالم و قوی باشد، جسم معلول را می تواند اداره کند./ سلامت روحی

۴- معلولانی که نابغه و دانشمند بودند داشته ایم./ نبوغ معلول

۵- با تقویت روح و به دست آوردن سلامت روح، معلولان می توانند به

سربلندی برسند.(۱)/

موفقیت معلول

سخنرانی در جمع معلولین (۲۴ اردیبهشت ۵۸): در این سخنرانی این مباحث را مطرح کرده است:

۱- نخست سوره والعصر را تلاوت و می گوید به اساس این سوره همه انسان ها در خسران اند مگر کسانی که چهار عنصر ایمان، عمل صالح، حق پذیری و صبر داشته باشند. نمی گوید مگر کسانی که چشم و دست و پا و شنوایی داشته باشند.

۲- بنابراین اصل جسم نیست بلکه روح میزان سعادت و انسانیت است . روح یعنی همان چهار عنصر. لذا کسانی که سلامت جسمانی دارند ولی ایمان و عمل صالح ندارند در زیان هستند.

۳- سعادت انسان، داشتن جسم کامل نیست بلکه سعادت با قلب و روح به دست می آید.

۴- با آرام شدن اوضاع همه امور رسیدگی می شود (منظور امور معیشتی و رفاهی است)(۲)

اهمیت و ضرورت رسیدگی به معلولین

هم اکنون نظریه باور یا ایمان در کشورهای پیشرفت به معلولین آموزش داده می شود و تأثیرات بسیار خوبی داشته است. آچیچ مادرزاد بدون دست و پا متولد شده و هم اکنون در آمریکا مقیم است. به هنگام تولد پدر و مادرش هزینه زایمان را نداشتند ولی هم اکنون از بزرگ ترین ثروتمندان امریکا، استاد

۱- . صحیفه امام، ج۶، ص ۲۴۶-۲۴۷.

۲- . صحیفه نور، ج۶، ص۳۷۵.

دانشگاه، ورزشکار بااراده و مدال آور و دارای تألیفات بسیار است. خودش می نویسد همه این موفقیت ها به خاطر ایمان، باور و شوقی است که از مثنوی مولانا آموختم. با اینکه مسیحی است.(۱)

امام خمینی قطعاً اطلاعی از نظریه های متفکران معلولیت شناس نداشته و بر اساس تجارب دینی به نتایجی رسیده و سخنان مزبور را بیان کرده است. ولی این سخنان بیانگر دیدگاه و روشی بسیار مهم در توانبخشی معلولان است.

اما نظریه های توانبخشی روحی موجب نشده از رسیدگی به امور رفاهی و معیشتی معلولان غفلت شود. ایشان دولت را موظف می داند که به امور معلولان رسیدگی کند.

دیدار با گروهی از معلمان و دانشجویان و روشندلان (۴ خرداد ۵۸): تمام این سخنرانی درباره ضرورت استقامت مردم در راه اصلاح و مبارزه و قیام است و چند نکته در این ارتباط بیان کرده است:

۱- جهت رسیدن به هدف مطلوب باید تلاش و مبارزه داشت.

۲- اما تلاش باید همراه استقامت و سرسختی و صبر باشد.(۲)

قرآن در داستان انبیایی مثل حضرت ایوب، صبر را به عنوان یک عنصر اساسی و مؤثر در رسیدن به اهداف ضروری می شمارد. امروزه از این مسئله با تعابیری چون دلسرد نشدن، مأیوس نشدن، افسردگی نداشتن و در مقابل باور و ایمان و شوق داشتن، دلگرم بودن و ایمان داشتن به اصلاح خود و جامعه نام

۱- . قدرت مهار ناشدنی ایمان، آچیچ، ترجمه مسیحا برزگر، تهران، ۱۳۹۲، ص۵۸؛ مجله توان نامه، شماره ۴-۶، ص ۳۶۹-۳۷۲.

۲- . صحیفه نور، ج۶، ص۲۷۷.

می برند و این عناصر را در زندگی معلولان بسیار مهم می شمارند.(۱)

سخنرانی در جمع گروهی از نابینایان مدرسه ابابصیر (۱۴ تیر ۱۳۵۸): مفصل ترین سخنرانی امام برای معلولان همین سخنرانی است و هشت صفحه بزرگ می باشد.

مطالب مهم این سخنرانی چنین است:

۱- قبل از امام یکی از مدیران ارشد ابابصیر می گوید پنجاه سال قبل، کلیسا مدارسی برای نابینایان تأسیس کرد و در واقع آنها را جذب مسیحیت می کرد. امام در تکمیل سخن این مدیر می گوید استعمار غرب از حدود سیصد سال قبل به شرق آمدند و شروع به مطالعه و شناسایی معادن و ذخایر مسلمانان کردند. هدفشان چاپیدن و غارت ثروت های ایران بود، نه آموزش و فرهنگ.

۲- روحانیت سد راه استعمار است و به همین دلیل علیه روحانیت و اسلام واقعی جوسازی می کنند.

۳- رضا شاه به اسم اصلاح امور علیه نهادهای دینی وارد عمل شد ولی روحانیت در شهرهای مختلف در مقابل او ایستادگی کردند.

۴- اسلام مدافع فقرا و مستضعفین است. انبیاء از مستضعفین بودند. همه انبیاء با ظلم، بی عدالتی، اشرافیت مبارزه کرده اند. روحانیون مدافع فقراء و ضد ظلم هم امروز در معرض تبلیغات سوء است ولی معمم هایی که اشرافی اند و با دربار ساخته اند مثل ظالمین اند.

۵- هوشیاری در مقابل نقشه های تفرقه انگیز و ضرورت اهتمام قانون اساسی و تدوین آن توسط مجلس خبرگان و قانون مند شدن امور.

۱- . چندین همایش در اروپا و آمریکا در این باره در سال های اخیر بوده است از جمله همایش الهیات و معلولیت است که دانشگاه، متدیست شمالی در ۲۰ ژوئن ۲۰۱۴ در آمریکا برگزار کرد که آن در مجله توان نامه تابستان ۱۳۹۴، ص۱۹۸ آوردیم.

۶- انسان با بصیرت انسانیت دارد و فکر نکنید انسان فاقد چشم و بصر، انسانیت ندارد. ابوجهل چشم داشت ولی انسان نبود بعضی از انبیاء چشم نداشتند. اما انسان و نبی بودند. میزان در انسان معنویت است. بسیاری از علما و نوابغ چشم ندارند ولی دانشمند و در کمال انسانیت اند.(۱)

امام خمینی غیر از «نظریه قوام انسانیت» پنج نکته مهم دیگر مطرح کرده است. این نکات اغلب فقط همین جا و یک بار در ارتباط با معلولین طرح شده است. این سخنرانی امام بی نظیر است و شامل نکات مهم و از نظر کمیت هم مفصل می باشد. مهم ترین دلیل آن مخاطبان این جلسه اند.

به همین دلیل لازم است درباره ابابصیر توضیحاتی بدهم.

۱- مؤسسه آموزشی ابابصیر ویژه نابینایان نخستین مرکز تعلیم و تربیتی است که توسط مرجعیت و روحانیت شیعه در مقابله با اقدامات تبشیری کلیسا در اصفهان در سال ۱۳۴۸ تأسیس شد. نخستین جایی است که روحانیون بلند مرتبه در برابر فعالیت های کلیسا در زمینه جذب معلولان ایجاد کردند.

وقتی شهید محمد حسینی بهشتی در هامبورک آلمان بود و مسجد امام علی(ع) یا مرکز اسلامی امام علی(ع) هامبورک را اداره می کرد، گزارش و عکس هایی در مجله اشپیگل می بیند و برای علمای مؤثر اصفهان می فرستد.

خلاصه این گزارش این بوده که روحانیون شیعه نابینایان را به مسجد و نماز خواندن و گدایی سوق می دهند چون روش مهارت آموزی به آنها را نمی دانند و عکس هایی از نابینایان که کنار مساجد گدایی می کنند آورده است. اما کلیسا به نابینایان مهارت و دانش یاد می دهد و آنان را خوشبخت می سازد و عکس های از نابینایان در کلیسا با لباس های شیک آورده است. آیت اللّه شمس آبادی، حجج اسلام مهدی مظاهری و منصورزاده به همراه نه نفر دیگر از

۱- . صحیفه نور، ج۸، ص ۲۸ تا ۳۰.

بازاریان و معلمین مذهبی شهر اصفهان هر روز شنبه ها ظهر جلساتی داشتند و به این نتیجه رسیدند مرکز ابابصیر را دایر نمایند. آیت اللّه شمس آبادی ساختمانی مجهز در خیابان مسجد سید (محمدرضا شاه سابق) را به این امر اختصاص داد. کار شروع و در سال ۱۳۴۹ مجوز رسمی هم اخذ کردند. اولین مدیر ابابصیر، آقای مهدی اقارب پرست بود که هنوز در قید حیات است.(۱)

ابابصیر تا کنون حدود پنجاه ساله شده و فراز و نشیب های بسیاری را تجربه کرده است. اما تجربه مهمی برای جریان مذهبی در مبارزه با کلیسا از طریق آموزش نابینایان بوده است. کلیسا به عنوان پیش قراول اول استعمار در بسیاری از کشورهای اسلامی چنین اقداماتی داشته است.(۲)

حتی امروزه به شکل و به روش دیگر درصدد جذب معلولان هستند. زیرا معلولان دارای ضریب هوشی بالا و از ویژگی هایی برخور دارند که می توانند در تبلیغ موفق باشند. خلاصه اینکه معلولان لازم است به عنوان یک اصل مهم به اقدامات و فعالیت های کلیسا و دیگر مذاهب و ادیان اهتمام داشته، به مطالعه آنان بپردازند، از گذشته درس گرفته و با درایت و تدبیر به سوی آینده قدم بردارند.

۲- امام اصل دیگری به عنوان دفاع از مستمندان، ضعیفان و فقراء مطرح می کند، معلولان مصداق بارز این قشر اجتماعی هستند، لذا اسلام مدافع اینان هم هست. ایشان روح و ماهیت تعالیم اسلام را متضاد با اشرافیت و ثروت اندوزی می داند و اسلام را موافق و همراه طبقه ضعیف می داند. هر دولت و هر گروه اجتماعی مثل روحانیون که به این اصل اهتمام داشته باشد، موافق اسلام عمل کرده وگرنه در مقابل اسلام است.

۱- . کتاب مؤسسه آموزشی ابابصیر، ص ۱۰-۲۵.

۲- . همان، ص ۳۰-۴۰.

ایشان با این تحلیل ها به معلولان خط و جهت و نیز ملاک می دهـد تا حواسـشان جمع باشد، هر کس عمامه بر سـر داشت، هر مدیری مدعی اسلام بود، مورد تأیید نیست، بلکه باید چنین ویژگی را در عمل به اثبات رساند.

۳- قانون گرایی و ضـرورت قانون برای جامعه هم اصل مهم دیگر است. در واقع دیـدگاه ایشان اینگونه است که جامعه بـدون قـانون امکان پـذیر نیست، همچنین جوامع کوچک مثل جامعه معلولان ایران هم نیاز به قانون دارنـد. این دیـدگاه بسـیار مهمی است. و لازم است مسـئولین کشوری و مـدیران نهادهای مرتبط به معلولین به این دیـدگاه امام توجه نماینـد و قانون معلولان را زودتر به سرانجام برسانند.(۱)

این اصولی که امام مطرح کرده از نظر اهمیت، قابل توجه اند و لازم است تشـکل های معلولین در شـهرهای مختلف با بحث و بررسی این آراء به تألیف کتاب و مقاله در این باره بپردازند.

دیدار از آسایشـگاه معلولین قم (شـهریور ۱۳۵۸): امـام خمینی مـاه هـایی در قم سـکونت داشت و در قم گـاه به منزل اقـوام و دوسـتان و آشـنایان یا مراکز مهم می رفت. روز عید غدیر به آسایشگاه معلولین قم رفته و چند جمله ای برای آنان سخن گفت و این نکات را مطرح فرمود:

۱- دلسوزی حضرت علی(ع) نسبت به آلام انسان ها و رسیدگی به مریض ها و آسیب دیدگان

۲- اساس انسانیت به بصیرت نه بصر و اعضاء و جوارح است.

۳- ضـرورت رسـیدگی به معلولـن به ویژه مسـئولیت افراد سالم و دارای امکانات مضاعف است. با اخلاص و ارادت و احترام هم باید کمک کنند نه منت

۱- . نک: کتاب حقوق معلولان ایران، تألیف علی نوری، ص ۱۰۴ تا ۱۲۰.

گذاشتن.(۱)

اصل دوم را قبلاً بسط دادیم و دیگر به آن نمی پردازم ولی اصل اول و سوم اهمیت فوق العاده دارد. حضرت علی(ع) در نهج البلاغه و دیگر جاها به شدت مدافع معلولین است و حقوق بسیاری در فرمان مالک اشتر برای معلولین مطرح کرده است(۲) امام خمینی به اجمال رأی امام را مطرح کرده ولی لازم است معلولان به شرح و بسط آن بپردازند.

اصل سوم درباره روش و معیارها و ارزش هایی است که در مساعدت به معلولین باید در نظر گرفت و کاری نکرد تا موجب آبروریزی آنان نشود.

تاریخ این سخنرانی دقیق معلوم نیست ولی بر اساس قرائن شهریور ۵۸ تشخیص داده شد.

رسیدگی به معلولان انقلاب (۷ مهر ۵۸): سخنرانی در جمع کارکنان ارتوپدی اصفهان در شهر قم است و دارای این نکات می باشد:

۱- همدردی با معلولانی که در انقلاب برای دفاع از دین و شرافت و ارزش ها، بینایی، شنوایی یا دست و پای خود را داده اند.

۲- آمار کل معلولان اعم از کسانی که در انقلاب معلول شده و کسانی که مادرزادی و غیره معلول شده اند، چهار میلیون نفر است.

۳- در بین اینان از همه اقشار مثل روحانی، بازاری، کاسب، کارمند، دانشگاهی هست و معلوم می شود معلولیت در همه اقشار وجود دارد.

۴- لازم است مشکلات و خلأهای رفاهی و اقتصادی جبران شود.

۵- معلولانی که نیاز به درمان و دارو اقدامات پزشکی دارند، لازم است

۱- . صحیفه نور، جلد ۱۳، ص۲۲۴.

۲- . منشور حقوق معلولین: دیدگاه های امام علی(ع)، قم، دفتر فرهنگ معلولان، ۱۳۹۴، از ابتدا تا انتها.

نیازهای ضروری آنان پیگیری و انجام شود.

۶- پرستاران و مددگرها وظیفه سنگین بر عهده دارند.

۷- معلولان کنار امام نشسته و تقاضای خود را بدون دغدغه مطرح کردند.(۱)

این نکات در حد اصولی است که هر کدام را می توان بسط و شرح نمود. اول می گوید لازم و ضروری است مردم با معلولین همدردی داشته باشند نه اینکه بی تفاوت از کنار آنها و نیازهای آنها بگذرند. اهتمام همگانی به امور معلولان، مصداق تام و بارز حدیث «من لم بهتم بامور المسلمین فلیس بمسلم» است. غیر از این حدیث احادیث فراوان دیگر ویژه معلولین مأثور است. مثل حدیث امام حسین(ع) که به هنگام زیارت مکه در مسیر رفتن به طف، عموم مردم و به ویژه نخبگان را شماتت و توبیخ می فرماید که چرا نابینایان، ناشنوایان و دیگر معلولین را رسیدگی و حمایت نمی کنید.(۲)

اصل حمایت همگانی به عنوان یک وظیفه عمومی در فرمایشات معصومین(ع) و کلام امام خمینی مطرح شده ولی متأسفانه اقشار نخبه و فرهیخته که باید الگوی مردم باشند کمتر به آن توجه دارند.

پس آماری که از معلولین سال ۵۸ ارائه شده بسیار قابل توجه است. زیرا بعد از حدود سی سال در سال ۱۳۹۴، سازمان بهزیستی هنوز می گوید آمار معلولان سه چهار میلیون نفر است. البته کارشناسان بهزیستی که رسماً اظهار نظر کرده اند، پانزده درصد جمعیت را دارای معلولیت دانسته اند یعنی حدوده ده میلیون نفر معلولند.

امام به عنوان رهبر جامعه قول داده نقص ها و کمبودهای دارو، درمان، پزشکی، معیشتی و تأمین رفاهی را جبران کند و آنها را پیگیری نماید. البته

۱- . صحیفه امام، ج ۱۰، ص ۱۶۱-۱۶۲.

۲- . تحف العقول، ص ۴۳۷.

مشکلات جامعه همواره رو به ازدیاد بوده و امروز نه تنها کمبودها برطرف نشده بلکه بسیار زیادتر هم شده است. لازم است سازمان های مربوطه مثل بهزیستی و کمیته امام و بنیاد پانزده خرداد در این زمینه گزارش و توضیح بدهند و با صداقت با مردم و معلولین برخورد نمایند.

آخرین نکته بسیار مهم این است که در سال های نخست پس از پیروزی انقلاب مردم و ملاقات کنندگان بدون حاجب و پاسدار کنار امام می نشستند و دوستانه با هم گفت و گو می کردند. بعداً به دلیل مسائل امنیتی بین رهبری و مردمی فاصله هایی ایجاد شد. حضرت علی(ع) در فرمان مالک اشتر به مدیران و مسئولین جامعه می گوید: لازم است معلولین در کنار تو بدون سرباز و یاران نشسته و بدون اضطراب و نگرانی با تو سخن بگویند.(۱)

متأسفانه در سال های اخیر معلولین نمی دانند سخن خود را با چه کسی مطرح کنند حتی شهرداری منطقه و ناحیه که نزدیک ترین مدیر برای رسیدگی به معلولان است، اهتمام به امور معلولان ندارند.

دیدار با جمعی از روشندلان (۲۸ مهرماه ۵۸): روشندلان اصطلاح و نامی است که برای نابینایان به کار می رود و سابقه آن به چهار دهه اخیر باز می گردد. به احتمال قوی محل ملاقات قم بوده و درباره مسائل زیر برای آنان سخنرانی کرده است:

۱- انسان به روح و بصیرت و قلب انسان است، دست و پا و چشم و گوش آلات و وسایل برای روح است. گاه این وسایل ناقص می شود و گاه از بین می رود ولی با از بین رفتن آنها، انسانیت از بین نمی رود.

۲- شایعه عدم دسترسی به شخص امام خمینی و ضرورت عدم توجه به

۱- . نهج البلاغه، عهد نامه مالک اشتر فراز ۷ ترجمه محمد دشتی.

اینگونه شایعات، زیرا ایشان هر روز با اقشار مختلف ملاقات و مردم در نزدیک او نشسته و حتی انتقاد می کنند و در کنار ایشان می نشینند.

۳- مشکلات مردم و معلولان زیاد است و لازم است رسیدگی شود.(۱)

این سه مطلب که در این سخنرانی مطرح شده در سخنرانی های قبل هم بود ولی چون در یک هفته اخیر شایعات زیاد شده بود مجدداً ایشان این موارد را تکرار کردند.

تنها موردی که امام در یک ماه دو بار با معلولان ملاقات دارد مهرماه ۱۳۵۸ است. در هر دو ملاقات هم ملاقات کنندگان، نابینایان هستند.

گروهی از معلولان و داوطلبین اعزام به جبهه (۴ دی ماه ۵۹): این سخنرانی حدود سه ماه بعد از شروع جنگ عراق علیه ایران بیان شده است. نکاتی که مطرح شده عبارت اند از:

۱- متحول شدن مردم و ایثار مال و جان در راه خدا و دفاع از ایران

۲- سوء استفاده از شهداء و معلولین و استفاده ابزاری از آنان برای به قدرت رسیدن مطرود و ممنوع است.(۲)

بخش های زیادی از این سخنرانی درباره شهادت در میدان نبرد و معلول شدن در میدان رزم است ولی دو اصل فوق که مرتبط به عموم معلولین اعم از جنگی و عادی است اهمیت فوق العاده دارد.

در سال های ۵۸ تا ۶۱ روحیه ایثار و از خود گذشتگی در جامعه ایران به حدّ اعلاء رسیده بود و مدیران دولتی باید از این شرایط خاص استفاده می کردند، مشکلات معلولین را تا حد زیادی می شد مرتفع کرده ولی تدبیر و برنامه ریزی از

۱- . صحیفه نور، ج ۱۰، ص ۹.

۲- . صحیفه نور، ج ۱۳، ص ۲۲۴.

طرف سازمان بهزیستی ضعیف بود و نتوانستند از این شرایط استفاده بهینه نمایند.

دومین نکته این است که استفاده ابزاری از معلولان از طرف هر کس باشد ممنوع است. برخی مدیران مراکز با جلو انداختن معلولین می خواهند به اهداف خاصی برسند یا برخی دیگر مدیران رسیدن به اهداف اقتصادی یا اجتماعی خود را با استفاده از معلولین تدبیر می کنند، طبق این اصل همه اینها ممنوع است. معمولاً اینگونه افراد در حدّ معدودی به معلولان رسیدگی می کنند، حضرت علی(ع) در این مورد می فرماید: ای مالک فلا یَشْغَلَنَکَ عنهم بَطَرٌ یعنی سرمستی حکومت و اهداف نامشروع موجب نشود به آنان رسیدگی نکنی.(۱)

اعضای انجمن اسلامی وزارت بهداری و بهزیستی (۱۸ خرداد ۱۳۶۰): امام خمینی در دیدار با اعضای ستاد انجمن های اسلامی وزارت بهداری و بهزیستی و اقشار مختلف مردم نکاتی را مطرح کرد:

۱- توجه به رفتار و اعمال خود و جلوگیری از منحرف نشدن. انجمن های اسلامی و متدینین بیشتر در معرض وسوسه ها هستند از این رو باید مواظبت کنند و رفتارها را منطبق با ضوابط اسلامی کنند.

۲- خدمت به معلولین و مجروحین و مریض ها مهم و ارزشمند است.

۳- خضوع در برابر قانون و ضرورت عمل به قانون، کنار گذاشتن منافع شخصی و توجه به منافع عمومی با عمل به قانون، هر چند قانون به ضرر فرد باشد ولی به نفع عموم باشد باید به آن التزام داشت.(۲)

۱- . عهد نامه مالک اشتر ترجمه محمد دشتی، فراز ۷.

۲- . صحیفه نور، ج۱۴، ص ۲۶۸-۲۷۱.

اکثر مطالب این سخنرانی سیاسی و ناظر به شرایط و وضع آن دوره است. گروه های سیاسی در آن زمان در مقابل دولت تازه شکل گرفته ایستادگی کنند. گروه های ملی گرا و چپ با تظاهرات و پخش اعلامیه و نامه سرگشاده و دیگر روش ها تلاش می کردند، در حاکمیت نفوذ و مشارکت داشته باشند. در مقابل امام خمینی می گفت الان در حال جنگ هستیم و بخشی از کشور در اشغال متجاوزین است از این رو اینگونه روش ها موجب تخریب و تضعیف دولت مردمی می شود.

اما سه محور و اصل سودمند برای معلولین در این سخنرانی مطرح کرده است. در اصل نخست متذکر شده که معلولان وقتی به سعادت می رسند که بر اساس اسلام عمل کنند در واقع اسلام حامی و پشتیبان آنها است. فقه اسلامی، سیره نبوی و قرآن کریم بهترین مطالب و مباحث را در دفاع از معلولین مطرح کرده اند. اما متأسفانه این مباحث به روز بازنگاری و عرضه نشده است. اما دو مبحث قانون گرایی و ضرورت خدمت به معلولین در گذشته هم مطرح شده و توضیح داده ایم.

دیدگاه های کتبی

غیر از سخنرانی های مزبور، امام در چهار سند کتبی هم به معلولین پرداخته است:

- پیام به ملت ایران ۹ دی ۱۳۵۸

- پاسخ نامه رئیس بهزیستی ۱۲ اردیبهشت ۱۳۶۰

- فرمان تأسیس بنیاد ۱۵ خرداد ۲۲ تیرماه ۱۳۶۲

- پاسخ امنای کهریزک در استفاده از سهم امام ۴ تیرماه ۱۳۶۵

این چهار سند به نحوی مسئله معلولین را مطرح و دیدگاه امام در آنها منعکس شده است.

امام خمینی در ۹ دی ۱۳۵۸ قبل از شروع جنگ تحمیلی پیامی به مناسبت

هفته مصدومین و معلولین خطاب به مردم ایران منتشر کرده است. جملاتی از آن که شامل معلول است می آورم:

- سلام به عزیزان ما که در راه عزت اسلام و عظمت کشور به پا خواسته و در راه دفاع از میهن معلول و مجروح شدند.

- درود بر شما معلولان و مصدومان که اعضاء و سلامت خود را در راه اعتلاء قرآن کریم از دست دادید.

- درود بر خواهران و برادران مصدوم و معلول که شجاعانه در راه حق و پیروزی قیام کردند.(۱)

همانطور که از متن این پیام پیداست معلولانی که در جریان حوادث انقلاب اسلامی آسیب دیدند، مخاطب اند و معلولین عادی از قلمرو این پیام خارج اند.

دکتر فیاض بخش در مورد استفاده از سهم امام برای رفع مشکلات معلولین نامه ای به امام مرقوم کرده و امام در ۲۰ اردیبهشت ۱۳۶۰ در پاسخی به او می نویسد:

استفاده از سهم امام در این مورد با نظارت حجه الاسلام مهدوی کنی اشکال ندارد.

ایشان در ۲۲ تیرماه فرمانی خطاب به حجه الاسلام حسن صانعی جهت تأسیس بنیاد ۱۵ خرداد صادر کرده و می نویسد:

جنابعالی را به سرپرستی بنیاد ۱۵ خرداد منصوب می نماییم تا به وضع مستضعفین و محرومین رسیدگی نمایید و در ادامه می نویسد: بدیهی است خانواده شهدای محترم و معلول عزیز مورد توجه بیشتر آن بنیاد قرار گیرد.

هیئت مدیره آسایشگاه معلولین کهریزک در نامه ای به امام درخواست مجوز استفاده از سهم امام کرده و امام در ۴ تیرماه ۱۳۶۵ پاسخ آنها را داده است.

۱- . صحیفه امام، ج۱۴، ص۵۸.

متن نامه و جواب امام ذیلاً آورده می شود.

باسمه تعالی

به پیشگاه مقدس رهبر کبیر انقلاب و بنیان گذار جمهوری اسلامی ایران حضرت امام خمینی(مدظله العالی) احتراماً به استحضار عالی می رساند، آسایشگاه معلولین و سالمندان کهریزک مرکزی است خیریه که با کمک و همت اشخاص خیر و نیکوکار تأسیس و هم اکنون با بهره برداری از مرکز جدید به لطف و عنایت پروردگار بزرگ پذیرای ششصد نفر از عزیزان معلول و سالمند بی بضاعت می باشد. در این رابطه اشخاصی هستند که مایلند وجوهاتی را به عنوان سهم امام به این آسایشگاه کمک نمایند علی هذا استدعا می شود چنانچه این امر از نظر حضرت عالی مانعی ندارد و سهم امام به این محل تعلق می گیرد کتباً ابلاغ فرمایید که مسئولیت شرعی برای خدمتگزاران در این آسایشگاه نباشد. در خاتمه سلامتی و طول عمر وجود شریف و پیروزی رزمندگان را در جبهه های حق علیه باطل را درگاه خداوند تبارک و تعالی مسئلت می نماید. و السلام علی من اتبع الهدی.

۲۰/۳/۱۳۶۵ - هیئت مدیره - مدیر عامل آسایشگاه معلولین کهریزک

باسمه تعالی

اشخاصی که از طرف این جانب مأذون هستند در صرف مقداری از سهم مبارک امام(ع) مجازند از این مقدار در این آسایشگاه صرف نمایند. چنانچه در مدارس آموزش و پرورش نیز به همین نحو اجازه داده ام. ان شاءاللّه تعالی موفق باشند. تاریخ ۱۷ شوال المکرم ۱۴۰۶- ۴/۴/۶۵

روح اللّه الموسوی الخمینی(۱)

نتیجه اینکه امام خمینی هم در نظریه پردازی، دیدگاه مهم و نو درباره

۱- . صحیفه امام، ج ۲۰، ص۶۵.

معلولین مطرح کرده و در زمینه ضرورت رسیدگی به آنان و خدمات رسانی و پرستاری آنان نکات خوبی بیان کرده و هم در زمینه اختصاص اموال به آنان جهت رفع مشکلات دارو و درمان و دیگر نیازهای آنان اقداماتی داشته است.

طبقات معلولین

معلولین که با اسامی توان خواه، مددجو و توان یاب بیان می شود از نظر منشأ و علت پیدایش به معلولین جنگی، معلولین مادرزاد، معلولین حادثه ای، معلولین ژنتیکی و معلولین بر اثر بیماری های صعب العلاج تقسیم شده اند. معلولان جنگ را در ایران به نام جانباز می شناسند.

سال های نخست پس از پیروزی انقلاب اسلامی، نگاه ها معطوف حل مشکلات ضعفا و آسیب مندان بود، از این رو امام خمینی هم در عرصه معلولین فعال بوده ولی با آغاز جنگ تحمیلی عراق علیه ایران در ۲۶ شهریورماه ۱۳۵۹، قشر جدیدی به نام معلولان جنگ یا جانبازان شکل گرفت و نگاه ها معطوف آنها شد و معلولین مادرزاد و حادثه ای و دیگر قشرهای معلولیت دار در حاشیه قرار گرفتند؛ زیرا اولویت در رسیدگی آنان بود. این جنگ تا ۱۳۶۷ یعنی ۹ سال ادامه داشت و معلولین عادی با همه کمبودها ساختند و امیدوار بودند پس از جنگ و بهبود شرایط کشور به آنان رسیدگی خواهد شد. البته جامعه معلولان کشور سال های ۱۳۴۸ تا ۱۳۵۶ را تجربه کرده بود، سال هایی که چندین مرکز رفاهی داشتند و بودجه های کشوری مناسبی برایشان تخصیص یافته بود و به قول خودشان دوره طلایی زندگی آنان بود.

جدول پیشین هم نشان می دهد امام خمینی بین سال های ۱۳۵۷ تا ۱۳۶۵ بیشترین توجه را به این قشر از معلولان داشتند ولی با مطرح شدن جانبازان، مجبور بودند به اینان توجه نمایند. هر چند می توان گفت امام خمینی سازمان بهزیستی، کمیته امداد و بنیاد پانزده خرداد را دایر کردند تا به معلولان رسیدگی کنند و وظیفه این نهادها بوده نه شخص ایشان.

ص: ۳۸

فصل سوم: نهادسازی

اشاره

ص: ۳۹

امـام خمینی به منظور اجرای افکـار و طرح هـایش در عرصه معلولین، از مـاه هـای نخست پیروزی انقلاب به تأسـیس نهادهای مدنی پرداخت. این فصل درباره نهادهایی است که ایشان طی چند سال ایجاد کرده است.

ص: ۴۰

ضرورت نهادسازی

برای رفع معلولیت و محرومیت نیازمند نهادهای اجرایی و خدماتی است. اما نهادهای پیش از انقلاب با پیروزی انقلاب اسلامی از بین رفت. حدود پانزده سازمان رفاهی پیش از انقلاب برای معلولین شکل گرفته و تأسیس شده بود اما در جریان انقلاب اسلامی همه از بین رفت. زیرا اینها مستقیم یا غیر مستقیم و با واسطه به دربار و به ویژه فرح پهلوی وصل بودند و از امکانات و بودجه دربار استفاده می کردند و انقلاب اسلامی حرکتی علیه دربار پهلوی بود.

اما جامعه ایران با آمار بالای معلولان و محرومان، بدون سازمان ها و نهادهای رسیدگی کننده به امور معلولان ممکن نبود. به همین دلیل حاکمیت جدید و در رأس آن امام خمینی چند نهاد جدید راه اندازی کردند:

۱- بنیاد مستضعفین (۹ اسفند ۵۷)

۲- کمیته امداد امام خمینی (۱۴ اسفند ۵۷)

۳- حساب صد امام و بنیاد مسکن (۲۱ فروردین ۵۸)

۴- سازمان بهزیستی (۲۴ تیرماه ۵۹)

۵- بنیاد پانزده خرداد (۱۳۶۰)

لازم است این نهادها را به ترتیب تاریخی (تاریخ تأسیس) بررسی کنیم.

بنیاد مستضعفان (تأسیس ۹ اسفند ۱۳۵۷)

این بنیاد نخستین سازمانی است که پس از انقلاب تأسیس شد. سنگ بنای تشکیل بنیاد مستضعفان بر پایه فرمان امام خمینی در اسفندماه ۱۳۵۷ خطاب به شورای انقلاب اسلامی شکل گرفت و ایجاد شد.

متن فرمان امام که در ۹ اسفندماه ۵۷ صادر شد به دلیل اهمیت آن عیناً آورده می شود:

ص: ۴۱

شورای انقلاب اسلامی به موجب این مکتوب مأموریت دارد که تمام اموال منقول و غیرمنقول سلسله پهلوی و شاخه ها و عمال و مربوطین به این سلسله را که در طول مدت سلطه غیرقانونی از بیت المال مسلمین اختلاس نموده اند به نفع مستمندان و کارگران و کارمندان ضعیف مصادره نماید و منقولات آن در بانک ها با شماره به اسم شورای انقلاب یا اسم اینجانب سپرده شود و غیرمنقول از قبیل مستغلات و اراضی ثبت و مضبوط شود تا به نفع مستمندان از هر طبقه صرف گردد، در ایجاد مسکن و کار و غیرذالک، به جمیع کمیته های انقلاب اسلامی در سراسر کشور دستور می دهم که آنچه از این غنائم به دست آوردند در بانک با شماره معلوم بسپرند و به دولت ابلاغ نمائیدکه این غنائم مربوط به دولت نیست و امرش با شورای انقلاب است و آنچه مأمورین دولت به دست آورده اند یا می آورند باید به همین شماره به بانک تحویل دهند و کسانی که از این اموال چیزی به دست آورده اند، باید فوراً به کمیته ها یا بانک تحویل دهند و متخلفین مورد مؤاخذه خواهند بود.» در این فرمان، واژه معلول و مترادفات آن نیامده و فقط مستمندان و کارگران و کارمندان ضعیف آمده است. این دو تعبیر عام است و شامل معلولین هم می شود.

بنیاد مستضعفان در تاریخ ۱۴ اسفندماه ۱۳۵۷ زیر نظر هیئت منتخب امام مرکب از آقایان:حضرت آیت اللّه سید علی حسینی خامنه ای، اکبر هاشمی بهرمانی، آیت اللّه دکتر سید محمد حسینی بهشتی، میر کریم موسوی کریمی (آیت اللّه اردبیلی)، احمد جلالی، علی اصغر مسعودی و عزت اللّه سحابی تأسیس گردید.

هیئت مؤسسین در نخستین اجلاس خود در تاریخ تیرماه ۱۳۵۸، اساسنامه بنیاد مستضعفان را در ۲۵ ماده و یک تبصره تنظیم نمود که به تأیید شورای انقلاب اسلامی رسید و بنیاد مستضعفان مطابق ماده ۸ آیین نامه اصلاحیه مؤسسات غیر انتفاعی به تاریخ ۳/۵/۱۳۵۸ با شماره ۱۹۸۳ به ثبت رسید.

ص: ۴۲

در تاریخ ۲۱/۴/۱۳۵۹ لایحه قانونی اساسنامه بنیاد به تصویب شورای انقلاب اسلامی رسید و جایگزین اساسنامه مؤسسان گردید.(۱)

در این مصوبات غیر از واژه مستضعف و محرومان در یکی از بندها چنین آمده است: هدف ما توانمندسازی منابع انسانی و توسعه سلامت است.

تاریخ تحولات: اولین نهادی است که پس از پیروزی انقلاب با هدف ارائه خدمات رفاهی و فرهنگی به محرومان کشور بر اساس فرمان امام خمینی به شورای انقلاب، در اسفند ۱۳۵۷ تأسیس شد. هدف اصلی از تأسیس آن، اداره دارایی های سلسله پهلوی و وابستگان، و بهره برداری از آنها در جهت بهبود وضع افراد بی بضاعت بود در مرداد ۱۳۵۸، بنیاد مستضعفان به شماره ۱۹۸۳ در اداره ثبت شرکت ها و مالکیت صنعتی به ثبت رسید. اعضای مؤسس آن چند تن از دولتمردان و اعضای شورای انقلاب بودند و سرمایه اولیه بنیاد بیش از یکصد میلیون ریال، تعیین شد اهداف کلان بنیاد مستضعفان بر اساس فرمان های امام خمینی در اسفند ۱۳۵۷، مرداد ۱۳۶۳ و فروردین ۱۳۶۵ و طبق اساسنامه بنیاد (مصوب ۲۱/اردیبهشت/۱۳۵۹) عبارت است از: سرمایه گذاری و بهره برداری اقتصادی مطلوب و مناسب از کلیه دارایی های بنیاد در چارچوب قوانین کشور؛ تأمین اشتغال و ایجاد مسکن برای محرومان جامعه؛ کمک به تأمین بودجه طرح فرهنگی ویژه فرزندان شهدا، جانبازان، مفقودان و اسیران جنگ؛ و ارائه کمک بلاعوض به فقرا شورای انقلاب در سال ۱۳۵۸ آیت اللّه سید عبدالکریم موسوی اردبیلی را مسئول رسیدگی به امور بنیاد کرد.

بنیاد در شروع فعالیت خود، اموال خاندان پهلوی و وابستگان آنها را به منظور تحقق اهداف تعیین شده شناسایی و تملک کرد و سعی نمود با

۱- . سایت اینترنتی بنیاد مستضعفان و جانبازان.

ساماندهی این اموال از آن به نفع محرومان و مستضعفان استفاده کند. از نخستین اقدامات بنیاد مستضعفان در ۱۳۵۸ش کمک به سیل زدگان جنوب کشور بود. در ۱۳۵۹ش، به دنبال بروز برخی نابسامانی ها در پی هشدار امام خمینی، هیئتی مسئول رسیدگی به عملکرد بنیاد تا آن زمان شد. در شهریور ۱۳۵۹، محمدعلی رجایی، نخست وزیر وقت، از سوی امام خمینی سرپرست بنیاد شد پس از شهادت رجایی در ۱۳۶۰ش، میرحسین موسوی، نخست وزیر وقت، به فرمان امام خمینی مسئول بنیاد مستضعفان شد. در ۱۷ بهمن ۱۳۶۷، و در پی دستور امام خمینی مبنی بر رسیدگی به امور جانبازان، نام «بنیاد مستضعفان» به «بنیاد جانبازان انقلاب اسلامی» تغییر یافت و امکانات و فرصت های شغلی بنیاد در اختیار جانبازان قرار گرفت. پس از درگذشت امام خمینی (در خردادماه ۱۳۶۸) آیت اللّه خامنه ای، مقام رهبری، طی حکمی (۱۵/شهریور/۱۳۶۸) با تغییر نام بنیاد به «بنیاد مستضعفان و جانبازان انقلاب اسلامی» محسن رفیق دوست را به ریاست بنیاد منصوب کردند. در مهر ۱۳۷۰، اساسنامه جدید بنیاد به تصویب مقام رهبری رسید. بر اساس این اساسنامه ساختار بنیاد تغییر کرد، و به دو بخش اقتصادی و جانبازان تقسیم شد. این تشکیلات زیر نظر مقام رهبری، و بر اساس قوانین حاکم بر بخش خصوصی اداره می شود.(۱)

اساسنامه: در هیچ جای اساسنامه بنیاد کلمه معلول و مترادفات آن نیامده ولی جاهایی از آن که واژه های مترادف معلول آمده است.

ماده (۶) – اهداف کلی بنیاد:

اهداف کلی بنیاد عبارت است از اداره بهینه سرمایه های تحت پوشش و حضور در صحنه های اقتصادی کشور و جهان به منظور کسب منافع و مصرف

۱- . دانشنامه جهان اسلام، ج۴، ص۴۳۵.

آن در کاهش محرومیت و استضعاف مادی و فرهنگی مستضعفان.

ب) وظایف کلی کمک به محرومان:

انجام فعالیت های امدادی و عام المنفعه به منظور کاهش محرومیت مستضعفان در چارچوب تدابیر ابلاغی مقام معظم رهبری.

ج) ارائه خدمات به محرومان و مستضعفان در چارچوب تدابیر مقام معظم رهبری و برابر برنامه و بودجه سالانه و دوره ای مصوب انجام خواهد شد.(۱)

واژه هایی مانند محروم و مستضعف با واژه معلول و معلولیت سنخیت و ترادف دارند.

کمیته امداد امام خمینی (تأسیس ۱۴ اسفند ۱۳۵۷)

سابقه شکل گیری و پی ریزی تشکیلات این نهاد به سال های قبل از پیروزی انقلاب و حدوداً سال ۱۳۴۲ برمی گردد که تعدادی از انقلابیون اول نهضت اسلامی که در زمره همراهان و همرزمان ح-ضرت امام خمینی قرار داشتند و بعضاً م-سئولین فعلی این نه-اد میباشند، از طرف م-عظم له م-أموریت رسیدگی به خ-انواده زندانی-ان سیاسی، نیازمندان مبارزین را به عهده داشتند.

اقدامات حمایتی و امدادی این بزرگان خصوصاً در زمان اوج گیری انقلاب اسلامی یعنی سال های ۵۶ و ۵۷ که مبارزات امت مسلمان به اوج خود رسید و اعتصاب و تحصن همه جا را فرا گرفت، با حمایت گسترده و فراگیر از اعتصابیون و خانواده زندانیان سیاسی و نیازمندان جامعه سیر صعودی یافت.

با پیروزی انق-لاب شکوهمند اسلامی و آغ-از فعالیت مج-دد بخش های اداری، اقتصادی و فرهنگی کشور، ل-زوم ح-مایت از نیازمندان در ص-در برنامه های نظام قرار گرفت و دقیقاً ۲۲ روز پس از پیروزی انقلاب اسلامی و به

ص: ۴۵

۱- . سایت اینترنتی بنیاد.

عنوان دومین نهاد انقلابی در تاریخ ۱۴ اسفندماه ۱۳۵۷، کمیته امداد امام، با صدور حکم پرخیر و برکت و تاریخی حضرت امام خمینی(ره) برای مدت نامحدود، به منظور تحقق بخشیدن به اهداف عالیه نظام جمهوری اسلامی ایران و ولایت فقیه در حمایت و امداد محرومان و مستضعفان و خودکفا کردن آنان، تأسیس گردید.

اساسنامه: کمیته امداد امام خمینی(ره) بر اساس اندیشه و تفکر دینی و فقهی حضرت امام خمینی(ره) و به دست ایشان با هویتی دینی و مردمی، جهادی، عام المنفعه و غیر انتفاعی تأسیس شد تا پیام آور فرهنگ احسان، ایثار، اتفاق و نیکوکاری در جامعه ی اسلامی بوده و غیرت و کرامت انسانی را در حمایت از محرومان حفظ کند.

ماده یک: نام کمیته امداد امام خمینی(ره) در این اساسنامه به اختصار امداد امام نامیده می شود.

ماده دوم: هدف از تشکیل امداد امام، توانمندسازی و شکوفایی استعدادها و تأمین خوداتکایی، تقویت و رشد ایمانی و اعتقادی نیازمندان و محرومان با ارائه خدمات اجتماعی، حمایتی، فرهنگی و معیشتی به آنان می باشد.

وظایف امداد امام: سیزده بند به عنوان وظیفه برای کمیته برشمرده اند که عبارت اند از:

۱- بررسی و شناخت انواع محرومیت های مادی و معنوی نیازمندان و تبیین آنها و شناسایی افراد و خانواده های لازم الحمایه در شهر، روستا و عشایر.

۲- پیشنهاد خط مشی، سیاست های اجرایی و طرح و برنامه های مؤثر برای رفع محرومیت ها در ابعاد مختلف به مراجع ذیربط با استفاده از تمام ظرفیت های مردمی، دینی و قانونی.

۳- فراهم آوردن امکانات لازم به منظور توانمندسازی، خوداتکایی، استقلال اقتصادی افراد و خانواده های نیازمند از طریق استعداد سنجی، مهارت آموزی،

ایجاد اشتغال، آموزش های فنی و حرفه ای و اعطای وام خدمات در حد توان.

۴- ایجاد تسهیلات لازم در جهت سلامت خانواده های نیازمند و تأمین خدمات بهداشتی و درمانی و اقدام به بیمه های درمانی و اجتماعی آنان در حد امکانات و قوانین و مقررات مربوطه.

۵- پرداخت نقدی و مساعدت های غیرنقدی از قبیل تأمین مسکن، جهیزیه و کمک به ازدواج نیازمندان.

۶- ارائه تسهیلات قرض الحسنه به نیازمندان در چهارچوب ضوابط مصوب هیئت امناء امداد امام از طریق:

الف – ایجاد صندوق قرض الحسنه باجذب سپرده های مردمی.

ب – بهره گیری از امکانات سایر صندوق های قرض الحسنه.

ج – بهره گیری از قرض الحسنه و تسهیلات بانک ها و مراکز دولتی.

د – استفاده از سایر ظرفیت های قانونی.

۷- ارائه خدمات فرهنگی به افراد و خانواده های نیازمند و ارتقاء باورهای دینی و سبک زندگی اسلامی آنان از طریق فعالیت های آموزشی، تربیتی با بهره گیری از ظرفیت حوزه های علمیه و دیگر مراکز فرهنگی.

۸- صیانت از نهاد خانواده و ارائه خدمات مشاوره، مددکاری و حمایت های لازم حقوقی و قضایی از افراد و خانواده های نیازمند.

۹- انتقال تجربیات و راهکارهای رفع فقر و کمک به نیازمندان دیگر کشورها در چهارچوب سیاست های نظام جمهوری اسلامی ایران.

۱۰- ترویج و احیاء فرهنگ احسان و نیکوکاری و اکرام ایتام و نشر سنّت های حسنه ی اسلامی، جذب و جلب، تمرکز و مدیریت زکوات، صدقات، انفاقات، اعانات و درآمد موقوفات حمایتی و توانمندسازی که به نام امداد امام وقف می شود و مصرف آنها در جهت رفع انواع محرومیت های نیازمندان مطابق ضوابط اسلامی.

ص: ۴۷

۱۱- ارتباط و هماهنگی با مؤسسات خیریه و تشکل های نیکوکاری مردمی داخل و خارج از کشور به منظور تعامل و تبادل تجربه و بهره گیری از ظرفیت های آنها در جهت انجام حمایت های مادی و معنوی از محرومان با تقویت و گسترش مشارکت مردمی.

۱۲- ایجاد ساز و کار قانونی به منظور هماهنگی و سامان دهی نظارت برحسن عمل مؤسسات خیریه رسمی مرتبط با فعالیت های امداد امام.

۱۳- انجام مأموریت هایی در چهارچوب اهداف و وظایف امداد امام که توسط مراجع قانونی تعیین و تأمین اعتبار می شود.(۱)

سند چشم انداز کمیته ی امداد امام خمینی در افق ۱۴۰۴ه-.ش: مدیریت کمیته در سال ۱۳۸۴ برای آینده محرومان، وضعیت روشن و سعادت آفرین پیش بینی کرده و در سایت کمیته مطلبی با عنوان چشم انداز آمده که عیناً می آورم:

سند چشم انداز ۲۰ ساله ی امداد به عنوان منشور حرکت جمعی مطلوب بلند مدت امداد در جهت رسیدن به قله ی رفیع نظام، یعنی ایجاد حیات طیبه ی اسلامی و تأمین رفاه مادی در کنار عدالت، معنویت و اخلاق برای مردم به ویژه محرومین به عنوان سهامداران نظام اسلامی است.

چشم انداز ۲۰ ساله ی امداد مبتنی بر اصول قانون اساسی و رهنمودهای حضرت امام(ره) و مقام معظم رهبری، اساسنامه و تجارب مفید امداد، هماهنگ و در راستای تحقق چشم انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران است که قابلیت عملیاتی شدن در ۴ برنامه ی ۵ ساله را دارا می باشد.

کمیته امداد امام خمینی(ره) در افق این چشم انداز چنین ویژگی هایی خواهد داشت: توسعه دهنده ی شبکه ارتباطی و حمایتی مردمی

ص: ۴۸

۱- . سایت کمیته امداد.

و کارآمد برای انجام کارهای عمیق، ماندگار، زود بازده و اثربخش در میان اقشار آسیب پذیر جامعه با رعایت اصول جامعیت و مطلوبیت.

دارای نقش محوری و بازوی توانمند نظام جمهوری اسلامی در جهت تقویت تکافل و توازن اجتماعی و معین دولت در تحقق برنامه ها و خدمات و حمایت های اجتماعی.

پیشتاز در احیاء و ترویج سنت های حسنه ی اسلامی و تأثیرگذار بر تقویت همبستگی های اجتماعی و حفظ همگرایی مردم با نظام اسلامی و تأمین اصل عدالت و رضایت اجتماعی.

صیانت از تحکیم نهاد خانواده و احیای عزت و کرامت فردی، خانوادگی و ملی و توانمند سازی محرومین و زدون فقر با تأکید بر مناعت طبع و خود اتکایی.

دارای تعاملی مؤثر و سازنده با سازمان ها و نهادها، متکی به مشارکت های مردمی و منابع اختصاصی و بهره گیرنده از منابع عمومی.

الهام بخش، فعال و مؤثر در سطح ملی، جوامع اسلامی و بین المللی به عنوان تکیه گاه قابل اعتنای محرومان و مستضعفان.(۱)

از سال ۱۳۸۴ تا کنون دو پنج سال گذشته است و بر مبنای این چشم انداز وضع معلولان به عنوان محرومان جامعه باید بهتر شده باشد ولی نشانه ای از بهتر شدن مشاهده نمی شود بلکه رفاه و معیشت و مشکلات آنها بدتر شده است.

حساب ۱۰۰ امام و بنیاد مسکن (تأسیس ۲۱ فروردین ۵۸)

امام خمینی به منظور خانه دار شدن همه مردم که خانه ندارند، به تاریخ ۲۱

۱- . سایت کمیته امداد.

فروردین ۱۳۵۸ یعنی حدود دو ماه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، راه کاری برای خانه دار شدن محرومین اندیشیده حسابی به نام حساب ۱۰۰ اعلام کرد و از مردم خواست در این پروژه همکاری کنند. در همان تاریخ پیامی هم صادر کرد. مطالب مهم این پیام چنین است:

ملت من، برادران و خواهران دلیر و مبارز دوران سازندگی، دورانی که باید از ثمرات انقلابمان مردم محروم ستمدیده ایران بهره مند شوند، دورانی که باید شکوه نظام عدل اسلامی را لمس کنید، دورانی که همه باید دست به دست هم بدهیم تا ریشه فقر و استضعاف را بر کنید. اکنون نیز باید با خود یاری و همکاری برای مبارزه علیه فقر و محرومیت بسیج شوید و با تأیید الهی و نجات مردم مستضعف کمر همت ببندید. در رژیم منفور پهلوی مسئله مسکن یکی از مصیبت بارترین مشکلات اجتماعی مردم ما بود. بسیاری از مردم در اسارت تهیه یک قطعه زمین و داشتن یک لانه بودند و چه بسا تمام عمرشان را زیر بار بانک ها و سودجویان و غارتگران به سر می برند تا بتوانند پناهگاهی را برای خود و فرزندانشان دست و پا کنند. قشر عظیمی از مستضعفان جامعه هم به کلی از داشتن خانه محروم بودند و در زوایای بیغوله ها و اطاقک های تنگ و تاریک و خرابه ها به سر می برند و چه بسا قسمت مهمی از درآمد ناچیزشان را بایستی برای اجاره آن بپردازند. نظام اسلامی چنین ظلم و تبعیضی را تحمل نخواهد کرد و این از حد اقل حقوق هر فرد است که باید مسکن داشته باشد، مشکل زمین باید حل شود و همه بندگان محروم خدا باید از این موهبت الهی استفاده کنند. همه محرومان باید خانه داشته باشند هیچ کس در هیچ گونه مملکت نباید از داشتن خانه محروم باشد. بر دولت اسلامی است که برای این مسئله مهم چاره ای بیندیشد و برهمه مردم است که در این مورد همکاری کنند. اینجانب حسابی به شماره یکصد (۱۰۰) در تمام شعب بانک ملی افتتاح کرده و از همه کسانی که توانایی دارند دعوت می کنیم که برای کمک به خانه سازی

برای محرومان به این حساب پول واریز کننـد و در هر محل از بین افراد صالح و مورد اعتماد گروهی حد اقل مرکب از سه نفر از مهندسان و کارشـناسان شـهرسازی و خانه سازی و یک نفر روحانی و یک نماینده دولت انتخاب شوند تا با صـرفه جویی و دقت کامل خانه های ارزان قیمتی بسازند و در اختیار محرومان قرار دهند و در این طرح به هیچ وجه پولی در برابر خرید زمین پرداخت نشود.(۱)

جهت اجرایی شدن این فرمان که علی القاعده معلولان را هم شامل می شد، بنیاد مسـکن انقلاب اسـلامی تأسیس شد. در واقع این بنیاد در فرودین ۱۳۵۸، با فرمان امام خمینی(ره) تأسیس شد. این بنیاد برای تحقق اصل سی و یکم قانون اساسی که بر حق همگانی افراد و خانواده ها، به ویژه روستانشـینان و کارگران، در برخورداری از مسکن تأکید می کند، به وجود آمد. اساسنامه بنیـاد در ۱۳۶۶ش، به تصویب مجلس شورای اسـلامی رسـید. بنـابراین اساسـنامه، اهم وظـایف بنیـاد عبارت است از: بررسـی و تشـخیص و تعیین نیازمندی های مسکن افراد محروم، تهیه زمین، تأمین مصالح، نظارت بر پرداخت وام، تهیه طرح اصلاح معابر روستایی، بازسازی و نوسازی مناطق جنگ زده و آسیب دیده از زلزله و سیل. نشریه داخلی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی، انبار، به درج اخبار بنیاد می پردازد.

برای اجرایی شدن فرمان امام جهت تأمین مسکن نیازمندان از جمله معلولان محروم این بنیاد تأسیس شد ولی تا کنون گزارشی درباره اینکه چه کاری برای این قشـر انجام داده، منتشـر نکرده است. حجه الاسلام رضایی نماینده ولی فقیه در بنیاد مسکن در سال ۱۳۷۴ گزارشی از پیشرفت کارها عرضه کرد و درباره کارهای این بنیاد و حساب صد امام چنین گفت:

امام راحل در بیست و یکم فروردین ماه ۱۳۵۸ اولین نهاد سازندگی را برای

۱- . سایت بنیاد مسکن اقلاب اسلامی.

رفع مشکل مسکن با صدور یک فرمان تاریخی مبنی بر افتتاح حساب ۱۰۰ صادر کردند و برای رفع این مشکل، مردم و انسان های مؤمن را دعوت کردند.

معلوم می شود بهترین راهی که می شود مشکل انسان های بی سر پناه را حل کرد این راهی است که امام(ره) انتخاب کرده اند.

این فرمان تاریخی اصلش بر دعوت مردم به همکاری در رفع این مشکل است البته دستورالعمل خاصی هم در این فرمان از سوی ایشان ارائه شده است.

بنیاد مسکن انقلاب اسلامی پس از فرمان تاریخی امام در سرزمین قهرمان خیز، ایثارگر و فداکار ایران شکل پیدا کرد و تا به امروز که بیش از ۱۶ سال از تأسیس آن می گذرد خدمات ارزنده ای عرضه کرده است که من این خدمات را به عرض می رسانم. شاید برادران بگویند پس چرا مشکل مسکن حل نشده است؟ بلکه در بعضی از جاها مشکل مسکن حادتر و پیچیده تر شده است. این یک مسئله ای است که قابل توجه و تأمل و تدبر و تفکر است که باید روی آن بحث کرد و موجبات افزایش مشکلات را بررسی کرد و در رفع آن کوشید.

و امّا بنیاد مسکن انقلاب اسلامی با توجه به اینکه هیچ سرمایه اولیه ای نداشته است به جز کمک مردم ایثارگر و قهرمان ایران که آن هم واریز کردن پول به حساب ۱۰۰ حضرت امام(ره) بوده است تا به امروز آنچه که به آمار آمده حدود ۶۸۰ هزار واحد مسکونی در اختیار مردم در سراسر ایران قرار داده است.

البته زمین های فراوانی در همه شهرستان ها توسط این نهاد تفکیک شده و در اختیار مردم قرار گرفته است.

بنیاد مسکن انقلاب اسلامی کارش در خانه سازی برای محرومین خلاصه نمی شود، کارهای مختلفی دارد که یکی از کارهای بسیار بزرگ آن بازسازی مناطق آسیب دیده از سوانح است.

این نهاد در مناطق آسیب دیده از سیل بیش از ۱۰۰ هزار واحد، در مناطق

آسیب دیده از جنگ بیش از ۶۰ هزار واحد و در مناطق آسیب دیده از زلزله بیش از ۲۰۰ هزار واحد بازسازی کرده است.

بنیاد مسکن انقلاب اسلامی دارای یک سازمان وابسته ای است به نام بنیاد بتن که مصالح تولید می کند. در سراسر کشور دارای ۶۷ مؤسسه و یا کارخانه تولیدی است که اینها امکانات ساختمانی و مصالح ساختمانی تولید می کنند و با قیمت ارزان در اختیار افراد قرار می دهند.

سازمان وابسته دیگر به بنیاد، مرکز مطالعات مقابله با سوانح است که با سازمان ملل همکاری می کند و از اندیشمندان داخلی و خارجی دعوت کرده، مطالعات بسیار ارزنده ای تا کنون در رابطه با مقابله با سوانح طبیعی انجام داده و کتاب هایی در این رابطه منتشر کرده است. سازمان دیگر بانک ماشین آلات است که به دولت در هر مکانی که نیازمند باشد، کمک می کند.

بنیاد مسکن انقلاب اسلامی یکی از اصولی ترین کارهایش مسئله بهسازی مسکن روستایی است آن چیزی که تا به حال کسی به فکرش نبوده است.(۱)

البته نه در فرمان امام و نه در گزارش های بعدی سخنی از معلولان نیست ولی واژه محرومان در گزارش ها آمده و این واژه اعم است و شامل معلولان هم می شود.

سازمان بهزیستی

سازمان بهزیستی در دهه های اخیر کانون و محور فعالیت های معلولان بوده است. اصلی ترین نهادی است که باید به امور مددجویان بپردازد؛ از آنان حمایت کند، زمینه لازم رشد و تعالی آنها را فراهم نماید و خلاصه شرح وظایف سنگینی برای آن منظور شده است. سازمان بهزیستی کشور از مهم ترین نهادهای حمایتی دولتی برای سامان دهی به امور معلولین جامعه است. شورای

۱- . مجله مسکن و انقلاب، شماره ۶۲، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۴، ص۷.

انقلاب و دولت موقت مهندس بازرگان با ادغام چند نهاد حمایتی موجود در سال ۵۸ و ۱۳۵۹، سازمان بهزیستی را ایجاد کردند. پیشنهاد دهنده اصلی دکتر محمدعلی فیاض بخش بود که در جریان هفت تیر و در انفجار حزب جمهوری به شهادت رسید.(۱)

زمان حضور امام و در سال های نخست انقلاب این سازمان شکل گرفت و حتماً اخبار شکل گیری آن توسط رهبر انقلاب پیگیری می شده است. اولین گام در تحقق آن تجمیع نهادها و مراکز مرتبط به معلولین بود. بیش از ده تشکیلات دولتی یا نیمه دولتی، پیش از انقلاب در راستای خدمات دهی، توانبخشی، ایجاد رفاه و معیشت و آموزش و پرورش معلولین فعالیت داشتند. شورای انقلاب همه آنها را جمع آوری و در یک سازمان تجمیع کرد. گام بعد، درخواست وزارت بهداری از شورای انقلاب برای ایجاد سازمان بهزیستی برای زیر چتر گرفتن و مدیریت مراکز تجمیع شده بود. وزارت بهداری مستنداً به اصل ۲۱ و ۲۹ قانون اساسی جدیداً تصویب شده، از شورای انقلاب درخواست مجوز تأسیس بهزیستی را نمود.

توضیح اینکه، مجلس خبرگان قانون اساسی در ۲۸ مرداد ۱۳۵۸ کارش را شروع و در ۲۴ آبان ۱۳۵۸ با تصویب ۱۷۵ اصل قانون اساسی به پایان برد. بعداً شورای بازنگری قانون اساسی در اردیبهشت ۱۳۶۸ تشکیل شد و طی ۴۱ جلسه به تغییر و اصلاح برخی اصول پرداخت و در ششم مرداد ۱۳۶۸ با رأی اکثریت مردم رسمیت یافت.(۲) در هیچکدام از اصول قانون اساسی کلمه معلول، علیل، نابینا، ناشنوا و امثال اینها نیامده است. اما در اصل ۲۱ و ۲۹ قانون اساسی چنین آمده است:

۱- . توان نامه، تابستان ۹۴ ،ص ۱۷۴-۱۷۵.

۲- . دانشنامه دانش گستر، ج ۱۰، ص۶۲۴ و ج۱۵، ص ۲۲۰.

اصـل بیست و یکم قـانون اساسـی جمهوری اسـلامی ایران: دولت مؤظف است حقوق زن را در تمـام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

۱. ایجاد زمینه های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او.

۲. حمایت مادران، بالخصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند، و حمایت از کودکان بی سرپرست.

۳. ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده.

۴. ایجاد بیمه خاص بیوه گان و زنان سالخورده و بی سرپرست.

۵. اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی.

و اصـل بیست و نهم قـانون اساسـی اینگونه است: برخورداری از تـأمین اجتمـاعی از نظر بازنشسـتگی، بیکـاری، پیری، از کـار افتـادگی، بی سـرپرستی، در راه مانـدگی، حوادث و سوانـح و نیـاز به خـدمات بهـداشتی و درمـانی و مراقبت های پزشـکی به صورت بیمه و غیره حقی است همگـانی. دولت مکلف است طبق قوانین از محـل درآمـدهای عمومی و درآمـدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت های مالی فوق را برای یک یک افراد کشور تأمین کند.

بر اسـاس این دو اصـل سازمـان بهزیسـتی پیشـنهاد و شـکل گرفت. هیـچ کجـای این دو اصـل از معلـول و معلولیت و واژگـان مترادف صحبت نشده است. اما در اصل ۲۹ دو واژه «از کار افتادگی» و «حوادث و سوانح» آمده که می توان به معلولان تعیمم داد. به عبارت دیگر معلولان مصـداق از کار افتادگان و نیز مصداق کسانی هسـتند که بر اثر حادثه ای مثل تصادف یا سوانحی مثـل قطع دست بـا ماشـین نجـاری به هنگـام کار معلولیت پیـدا کرده انـد. به همین دلیل معلولان جزو سازمان بهزیستی قلمـداد شدند. در اصل ۲۹ تصریح شده،

خدمات بهداشتی، درمانی، مراقبت پزشکی، بیمه و غیره حقی همگانی برای این گروه ها از جمله معلولان است و دولت موظف است از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حاصله از مشارکت مردم، خدمات و حمایت های مالی فوق را برای یک یک افراد کشور تأمین کند.

در این اصل فقط به درمان و بهداشت اشاره شد و دیگر وظایف با کلمه «و غیره» آمده است، از این رو اموری مثل آموزش و پرورش، پیشگیری و توانبخشی را می توان مصداق «و غیره» دانست. به این روش، انواع نیازهای معلولان را به عنوان حقوق مشروع آنها دانست. دولت هم موظف است از طریق سازمان بهزیستی این امور را اجرا نماید.

لایحه تشکیل سازمان بهزیستی کشور توسط وزارت بهداری آماده و توسط وزیر بهداری به تاریخ ۲۴ خرداد ۱۳۵۹ جهت تصویب به شورای انقلاب تقدیم شد. شورا با تغییراتی به تاریخ ۲۴ تیرماه ۱۳۵۹ آن را تصویب نمود.(۱) پس از این سیر تصویب مفصل تر گزارش می شود.

امام خمینی در ۱۸ خرداد ۱۳۶۰ در سخنانی با کارمندان و مدیران سازمان بهزیستی نکات مهمی مطرح کردکه شامل معلولین و ضرورت رسیدگی به وضع آنان هم می شود.(۲)

تغییر و تحولات در قانون بهزیستی: لایحه تأسیس بهزیستی در وزارت بهداری کارشناسی و تدوین شد و به تاریخ ۲۴ خرداد ۱۳۵۹ توسط وزیر به شورای انقلاب جهت تصویب نهایی ارسال گردید. گویا این وزارتخانه درصدد توسعه منابع مالی و دامنه اداری خود بوده است. اما سرنوشت این لایحه به گونه دیگر رقم خورد و سازمان بهزیستی مستقل و زیر نظر نخست وزیر و بعداً

۱- . روزنامه رسمی شماره - ۱۰۳۱۴ ۱۳۵۹/۵/۲؛ کتاب مرجع حقوق معلولین، ص ۱۰۴ و ۱۱۰؛ سایت مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.

۲- . صحیفه نور، ج۱۴، ص ۲۶۸-۲۷۱.

رئیس جمهور شد. یعنی کلًا از وزارت بهداری جدا شد.(۱) پس از استقلال بهزیستی از بهداری، مجدداً بهداری تلاش کرد تا بخشی از وظایف بهزیستی را بگیرد. برای نمونه مجلس شورای اسلامی در ۳ خرداد ۱۳۶۷ تصویب کرد:

ماده ۱- وظایف وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی عبارت اند از:

- تأمین و ارائه خدمات لازم به معلولین جسمی، ذهنی و اجتماعی قابل توانبخشی در حدود امکانات.

- تشویق و ترغیب افراد خیر و مؤسسات خصوصی جهت اقدامات حمایتی برای کودکان در سنین قبل از دبستان و سالمندان و خانواده ها و افراد بی سرپرست و نیازمند و معلولین جسمی و ذهنی و اجتماعی غیرقابل توانبخشی و ارائه این خدمات در موارد ضروری توسط مؤسسات دولتی و نظارت بر این اقدامات.(۲)

اما لایحه ای که برای تصویب سازمان بهزیستی توسط وزارت بهداری با امضای مرحوم فیاض بخش تقدیم شورای انقلاب شده بود، اینگونه تصویب شد:

ماده واحده - در جهت تحقق مفاد اصول ۲۱ و ۲۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و به منظور تأمین موجبات برنامه ریزی، هماهنگی، نظارت و ارزشیابی و تهیه هنجارها و استانداردهای خدماتی و توسعه دامنه اجرای برنامه های بهزیستی در زمینه حمایت خانواده های بی سرپرست و نیازمند و ارائه خدمات مختلف به کودکان و تدارک امکانات پیشگیری و درمانی و توانبخشی حرفه ای و اجتماعی معلولین جسمی و روانی و تجدید تربیت منحرفین اجتماعی و حمایت و نگهداری از کودکان و اطفال

۱- . روزنامه رسمی شماره ۱۰۳۱۴، مورخ دوم مرداد ۱۳۵۹؛ کتاب مرجع حقوق معلولین ایران، ص ۱۱۱-۱۱۰.

۲- . روزنامه رسمی شماره ۱۲۶۲۰، ۶۷/۴/۶؛ حقوق معلولین در قوانین ایران، ص۵۹.

بی سرپرست و معلولین غیرقابل توانبخشی و سالمندان نیازمند و آموزش نیروی انسانی خدمات بهزیستی و توانبخشی و تأمین موجبات تشویق، جلب مشارکت و فعالیت های گروه های داوطلب و مؤسسات غیردولتی، سازمان بهزیستی کشور تشکیل می شود.

تبصره ۱- سازمان هایی که با تصویب این قانون در سازمان بهزیستی کشور با کلیه کارکنان، تجهیزات، دیون و تعهدات ادغام می شوند عبارت اند از:

معاونت امور بهزیستی و کلیه واحدها و وظایف و فعالیت های موضوع این ماده واحده مربوط به بهزیستی و وزارت بهداری و بهزیستی و سازمان های منطقه ای بهداری و بهزیستی و مؤسسات ادغام شده و وابسته به آن، کمیته امداد امام، بنیاد شهید، سازمان تربیتی شهرداری تهران.

تبصره ۲- رئیس سازمان بهزیستی کشور، مشاور وزیر است.(۱)

لازم به تذکر است:

۱- در این لا-یحه، فقط یک جا به معلول اشاره شده و تصریح به معلول جسمی و روانی شده است و سازمان بهزیستی را موظف به توانبخشی حرفه ای و اجتماعی معلولین جسمی و روانی می داند.

۲- احتمالاً- منظورش از معلول جسمی، سه دسته از معلولین یعنی نابینایان، ناشنوایان و معلولا-ن حرکتی است. اما بهتر است تصریح می شد.

۳- هم اکنون تعبیر معلول روانی، مرسوم و متداول نیست و معلول ذهنی به کار می برند.

۴- چهار سازمان را موظف به ادغام در بهزیستی کرده است: بهزیستی به عنوان قسمتی از وزارت بهداری، کمیته امداد (تأسیس در ۱۳۵۷)، بنیاد شهید

ص: ۵۸

۱- . همان.

(تأسیس در ۱۳۵۸)،(۱) سازمان تربیتی شهرداری تهران. هیچکدام از این نهادها تخصصی در امور معلولان ندارند و بهتر بود تشکل های مردمی را به عضویت در می آورند. سمن هایی مثل کانون ناشنوایان ایران، انجمن نابینایان ایران، تا آن زمان چند دهه سابقه فعالیت داشتند. اگر به کمک فرا خوانده می شدند، کفه ترازوی سازمان به نفع امور معلولان سنگین تر می شد.

خلاصه از ابتدای تأسیس و شکل گیری سازمان بهزیستی، نهادهای غیرمعلولیتی پر نقش تر بودند و تقریباً هیچ نهاد معلولیتی در آن دوره حضور نداشت.

۵- اساساً در جریان تشکیل سازمان بهزیستی هیچ سخنی از تشکل های مردمی نیست و تمامی تلاش به سمت دولتی کردن امور است.

ساختار مدیریتی: چگونگی شکل گیری و تأسیس سازمان در سال ۱۳۵۹ توسط وزارت بهداری و شورای انقلاب گزارش شد. سپس در طول حدود چهار دهه تاکنون اصلاحات و تغییرات فراوان پذیرفته و به شکل کنونی به دست ما رسیده است. در اینجا نمی خواهیم خود سازمان بهزیستی را بررسی کنیم بلکه هدفمان مطالعه حقوق معلولان و قوانین ویژه معلولان در ارتباط با سازمان بهزیستی به عنوان نهادی که در منظر و مرآی امام تأسیس شده است. یعنی می خواهیم بدانیم این سازمان در ارتباط با حقوق معلولان چه جایگاه و چه وظایفی داشته و دارد؟ ابتدای تأسیس چه وظایفی داشت، پس از اعمال اصلاحات تا ۱۳۸۳ چه وظایفی پیدا کرد و پس از تصویب قانون جامع حمایت از معلولان چگونه شد و نیز در سال ۱۳۹۴ با تصویب لایحه جامع معلولان چه وضعیتی پیدا کرده است؟

بررسی از سال ۱۳۸۳ به بعد را در فصول بعد پی می گیریم؛ اما تحولات

ص: ۵۹

۱- . دانشنامه جهان اسلام، ج۴، ص ۴۳۳-۴۳۱.

سازمـان تا سال ۱۳۸۳ در ارتبـاط بـا معلولان از نظر شـکل گیری سازمان، بررسـی و گزارش شـد. اکنون می پردازم به ساختار سازمان بهزیستی و حقوق معلولان.

رئیس سازمـان بهزیستی هم اکنون توسـط رئیس جمهور انتخاب می شود. پنـج معاونت دارد: امور توانبخشـی، فرهنگی و امور اجتمـاعی، توسـعه مـدیریت و منـابع، توسـعه پیشـگیری و درمـان اعتیـاد، فنـاوری اطلاعـات، ارتباطـات و تحول اداری. البته دو معاونت آخر یعنی توسعه پیشگیری و فناوری اطلاعات به نام مرکز می باشند نه معاونت.

ذیـل معاونت توانبخشـی سه دفتر امور مراکز توانبخشـی، توانمنـدسازی معلولان، امور توانبخشـی روزانه و توان پزشـکی وجود دارد و همانطور که از عنوان آنها پیدا است یکی از آنها ویژه معلولان و دو دفتر دیگر شامل امور معلولان و غیرمعلولان است.

ذیل مرکز توسـعه پیشـگیری و درمان اعتیاد که در اعـداد معاونت ها چیـده شـده است، این موارد را نام برده اند: پیشـگیری از آسیب ها، پیشگیری از اعتیاد، پیشگیری از معلولیت ها، مشاوره و راهنمایی، ایدز.(۱)

بنـابراین معلـولیت را در کنـار اعتیـاد، ایـدز و آسـیب هـا شـمرده انـد. این نگـاه که معلـولیت آسـیب دیـدگی و نوعی عوارض اجتماعی ناشی از علل و عوامل منفی است در این ساختار مشاهده می شود. با اینکه در بسیاری از کشورها معلولان را به عنوان یک قشر از اقشار جامعه نام برده اند. مثل پزشکان، معلمان، مهندسان، کارگران، بازنشسته ها، بیکاران و ده ها قشر دیگر، یکی هم معلولان اند. اینان ذاتاً شر و منفی نیستند بلکه توانایی هایی دارند و توانمندی هایی هم ندارند. درست مثل یک پزشک که توانمندی هایی دارد و ناتوانایی ها؛ کارهایی را می تواند انجام دهد و کارهایی را نمی تواند.

ص: ۶۰

۱- . سایت سازمان بهزیستی کشور.

وقتی معلولان را جزئی از جامعه و مثل دیگر مردم دانستیم، آن وقت راحت تر و با نگاه مثبت به آنها نگاه می کنیم و برای آنها برنامه ریزی خواهیم داشت. تفاوت نگاه منفی و نگاه مثبت در چند نکته زیر است:

۱- اگر گروهی را منفی بدانیم مجبور هستیم آنها را به حاشیه برانیم؛ یا بین آنها و جامعه مرز بکشیم و آنها را در جامعه مشارکت ندهیم. ولی وقتی مثبت بدانیم، آنها مثل دیگران در سازندگی جامعه شرکت پیدا می کنند و با آحاد جامعه تعامل و تعاطی خواهند داشت.

۲- در نگاه منفی، معلولان، توانایی خاصی ندارند بلکه مثل ایدزی ها، سرطانی ها ناتوان محض اند و باید تا مرگ تحت مراقبت باشند. اما در نگاه مثبت، معلولان مثل معلمان استعدادهایی قابل توجه دارند و می توانند در سازندگی جامعه کمک کنند، می توانند خانواده تشکیل دهند. البته ناتوانی هایی دارند که باید از طریق توانبخشی یا ابزار آلات یا جایگزینی دیگر اعضاء، جبران شود.

خلاصه اینکه به نظر می رسد چارت تشکیلاتی سازمان بهزیستی به عنوان اولین و مبنایی ترین نگرش به معلولان، باید اصلاح شود. به همین دلیل با اینکه این سازمان برای معلولان کارها و تلاش های بسیار دارد و اگر کارنامه ماهانه و سالانه اش منتشر شود همگان این سازمان و رئیس آن را تحسین می کنند، ولی مشکلاتی هست که موجب ثمر ندادن بسیاری از فعالیت های آن می شود.

مأموریت ها و وظایف: در سایت سازمان بهزیستی این مأموریت ها و وظایف برای سازمان پیش بینی شده است: البته کل وظایف و مأموریت های سازمان حدود چهل عنوان است، ولی موارد مرتبط به معلولان عبارت اند از:

- حمایت و توانبخشی نابینایان

- حمایت و توانبخشی ناشنوایان

- حمایت و توانبخشی معلولان ذهنی

- حمایت و توانبخشی معلولان جسمی حرکتی و ضایعه نخاعی

- حمایت و توانبخشی بیماران روانی مزمن

- کمک به تأمین جهیزیه مورد نیاز ایتام، معلولان و آسیب دیدگان نیازمند

- حمایت و نگهداری از معلولان غیر قابل توانبخشی

- تحت پوشش قرار دادن نیازمندان از نظر بیمه خدمات درمانی

- ساخت اندام های مصنوعی و کفش طبی مورد نیاز معلولان از طریق مراکز فنی و ارتوپدی سازمان

- پیشگیری از معلولیت های مختلف از طریق اجرای برنامه ها و طرح های مختلف در کشور

- تربیت نیروهای انسانی تخصصی مورد نیاز جامعه در زمینه های توانبخشی، بهداشتی، درمانی، اجتماعی از طریق دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی سازمان

- آموزش ویژه معلولان نظیر ناشنوایان، معلولان ذهنی، آموزش خط بریل و جهت یابی به نابینایان

- آموزش مهارت های زندگی ویژه معلولان

- ارزیابی و راهنمایی شغل معلولان جهت آموزش و اشتغال مناسب

- برنامه های فرهنگی و فوق برنامه معلولان و افراد تحت پوشش(۱)

مجموعاً از چهل سرعنوان، پانزده سرفصل اختصاص به معلولان دارد و این حجم از مأموریت ها قابل قبول است. یعنی گویای اهتمام عملی سازمان به معلولان است. اما با تجزیه و تحلیل این سرفصل ها به نکاتی می رسیم. این نکات ذیلاً تقدیم می گردد. از نظر حقوقی سازمان موظف به تأمین همه مایحتاج و نیازمندی های معلولان است به گونه ای که زندگی آبرومندانه داشته

۱- . سایت سازمان بهزیستی کشور.

باشند اما در جایی در اسناد و مدارک بهزیستی به تساوی اشاره ندارد. در کنوانسیون های بین المللی تصریح شده که معلول و غیرمعلول از نظر حقوق اجتماعی تفاوتی ندارند و هیچ گونه تبعیضی بین آنها پذیرفتنی نیست. اما در اسناد و مدارک بهزیستی که تماماً در سایت اینترنتی هم منتشر شده این نکته را ندیدم اما نکات دیگر که با تحلیل سرفصل های فوق می یابیم عبارت اند از:

۱- نقش مردم در وظایف و در چارت سازمان پررنگ نیست. موارد بسیاری هست که مردم می توانند، تقبل مسئولیت نموده و مشکلات را ریشه ای حل کنند.

۲ - نقش معلولان و سمن های معلولیتی هم پررنگ نیست.

۳- به آموزش خط بریل و جهت یابی اشاره شده ولی به آموزش های دیگر مثل آموزش کامپیوتر و اینترنت، آموزش زبان اشاره و ده ها نوع آموزش دیگر اشاره نشده است.

از بین همه این آموزش ها، آموزش زبان اشاره برای ناشنوایان فوق العاده مهم است.

۴- اشتغال و مشاغل و چگونگی تأمین شغل معلولان به اجمال آمده است با اینکه می توانستند با معرفی انواع مشاغل و شرایط دست یابی به آنها زمینه ها را هموارتر نمایند. معلولان استعداد لازم برای انواع مشاغل فرهنگی، علمی، خدمات دهی، کشاورزی، صنعتی و اجتماعی دارند. اما چون اینها را نمی شناسند، روش دستیابی به آنها را هم نمی دانند و همواره مشکل اساسی آنها اشتغال بوده است.

۵- روش های نوین رسیدگی و حمایت و توانبخشی در وظایف و مأموریت های اعلام شده در سایت بهزیستی مورد توجه قرار نگرفته است. برای نمونه در کشورهای پیشرفته ای مثل ژاپن، از معلولان نابینا که معمولاً حافظه خوبی دارند در جاهایی مثل خدمات بورس استفاده می کنند. چون زودتر از کامپیوتر به

کاربر اطلاعات می دهند. در آلمان برای کشف سرطان از نابینایان فراوان استفاده می کنند زیرا حس لامسه آنها قوی تر است و بسیار ارزان تر از اسکن برداری و شیوه های معمول پزشکی، سرطان را کشف می کنند.

از جمله حقوق معلولان آن است که تنها سازمان دولتی حامی آنها یعنی بهزیستی، در فضای چند دهه قبل نماند و بر اساس پیشرفت های روز، طرح ها و روش های روزآمد بدهد، اما متأسفانه این بخش چندین سال است به همین صورت و بدون تغییر مانده است.

۶- احادیث مأثوری داریم که حضرت می فرماید به جای کمک مادی به نیازمند به او وسیله کار بدهید. زیرا دائماً بی نیاز خواهد شد ولی پول و کمک مادی چند روزه تمام شده و نیازمندی می ماند.

اما امروزه باید گفت به معلولان باید اطلاعات داد، اگر اطلاعات مناسب و روزآمد به آنها داده شود، آنان همه نیازهای خود را تأمین خواهد کرد. معلولی که استعداد ورزشی دارد اگر به او اطلاع دهیم که فلان تیم ورزشی در فلان کشور معلولان را جذب می کند او با یک ارتباط و تماس می تواند به شغل مورد نظرش برسد.

تمامی نیازها را می توان از طریق اطلاع رسانی مناسب مرتفع کرد؛آن هم با حداقل امکانات و بودجه. به هرحال حق اطلاع یابی از حقوق مسلم و حتمی معلولان است و بهزیستی باید این حق را به عنوان وظایف خودش بشناسد و رسمیت ببخشد.

۷- فرهنگ رسانی و سازندگی فرهنگی معلولان، خانواده معلولان، عموم مردم، مسئولین دولتی و سمن ها از جمله حقوقی است که تاکنون متصدی و مسئول نداشته است. یعنی نهادهای کلان دولتی، آن را جزو وظایف خود ندانسته اند. با اینکه زیربنایی ترین و مهم ترین نیاز همگانی است. صدها نکته و مسئله فرهنگی شامل آداب و رسوم، نکات تربیتی، مسائل اخلاقی، وظایف دو

طرف در تعاملات اجتماعی، احکام شرعی و بالاخره مسائل قابل مراعات در روابط مردم با هم هست که باید در فرهنگ سازی و فرهنگ رسانی تعلیم داده شود. اما متأسفانه همگان از مسئولان دولتی تا معلولان و مردم عادی از آنها غفلت دارند و نسبت به آنها ناآگاه اند.

خلاصه: سازمان بهزیستی با تصویب شورای انقلاب کارش را در سال ۱۳۵۹ آغاز کرد. اکنون حدود ۳۵ سال از عمرش می گذرد. این سازمان فعالیت های گسترده برای معلولین و دیگر اقشار آسیب پذیر داشته ولی انتقاد از این نهاد همواره رو به گسترش بوده است. هم معلولان و نیز نمایندگان مجلس، اغلب عملکرد آن را مطلوب نمی دانند.

بنیاد پانزده خرداد (تأسیس ۱۳۶۰)

در بین همه اینها سازمان بهزیستی مأموریت صریح برای رسیدگی به امور معلولان داشت. بقیه هم مأموریت داشتند ولی نه مثل سازمان بهزیستی. اینجا دستورات و توصیه های امام در ارتباط با چند نهاد را بررسی کرده و سپس به سراغ سازمان بهزیستی می رویم.

بنیاد پانزده خرداد، یکی از نهادهای خدماتی بود که در سال ۱۳۶۰ش متعاقب فرمان امام خمینی برای رفع محرومیت و برطرف کردن مشکلات اقتصادی خانواده های معلولان، شهدا، جانبازان و ایثارگران انقلاب اسلامی تشکیل شد. در واقع این بنیاد ابتدا عام و رسیدگی به همه محرومان جامعه را بر عهده آن گذاشته شده بود ولی به تدریج خاص و ویژه شهدا و جانبازان و خانواده آنان شد و مکمل بنیاد شهید انقلاب اسلامی گردیده از این رو وظایفی چون تولید و توزیع کالا بین اقشار ایثارگر جامعه را برعهده گرفت. کم کم به فعالیت هایی چون: ایجاد انجمن فرهنگی - ادبی پانزده خرداد، جمع آوری

اسناد و مدارک قیام پانزده خرداد ۱۳۴۲، برگزاری بزرگداشت پانزده خرداد، تأسیس سد پانزده خرداد در قم، تأمین آب شرب شهر مقدس قم و... مبادرت می ورزید.(۱) این بنیاد، پس از تأسیس، تحت سرپرستی هیئتی منصوب از طرف امام خمینی اداره می شد که یکی از اعضای آن هیئت حبیب اللّه عسگر اولادی بود، ولی در تیر ۱۳۶۲ جهت اداره ی بهتر آقای حسن صانعی به سمت سرپرستی بنیاد از طرف امام منصوب گردید.

فرمان امام خمینی در ۲۲ تیرماه ۱۳۶۲ به حجه الاسلام شیخ حسن صانعی چنین است:

جناب حجه الاسلام آقای حاج شیخ حسن صانعی دامت افاضاته

جنابعالی را به سرپرستی بنیاد ۱۵ خرداد منصوب می نمایم. این بنیاد مؤظف است به وضع مستضعفین و محرومین رسیدگی نماید. بدیهی است خانواده شهدا محترم و معلولین عزیز مورد توجه بیشتر آن بنیاد قرار گیرند. امید است با اطمینان و اعتماد که به آن جناب دارم امور آن بنیاد را اداره بنمایید.(۲)

همانطور که در این فرمان پیدا است، امام در مورد توجه به معلولان و رسیدگی به امور آنان به ریاست بنیاد پانزده خرداد توصیه کرده است. کلمه معلول را به صراحت آورده است.

بر اساس حکم امام، وظیفه ی بنیاد، رسیدگی به وضع مستضعفین و محرومین بود. در آن فرمان تأکید شده بود خانواده ی محترم شهدا و معلولین عزیز بیشتر مورد توجه قرار گیرند. در بخشی از حکم امام آمده: امید است با اطمینان و اعتمادی که [به] آن جناب – شیخ حسن صانعی– دارم، امور آن بنیاد را به بهترین وجه اداره نمایند.(۳)

پس از انتصاب شیخ حسن صانعی به سرپرستی

۱- . دانشنامه جهان اسلام، ج۴، ص۴۲۵.

۲- . صحیفه نور، جلد۱۵، ص۱۰۲.

۳- . صحیفه امام، ج۱۷، ص۱.

آن، فعالیت های بنیاد توسعه یافت و تیر ۱۳۶۴ آیت اللّه صانعی در نامه ای به محضر امام(ره) خواستار اجازه ی امام به آن بنیاد، جهت در اختیار گرفتن اموال منسوبین رژیم پهلوی و اموال مصادره ای و برخی کارخانه ها و کارگاه های متعلق به عوامل رژیم پهلوی از آن جمله شرکت های سرمایه گذاری: البرز، کی.بی.سی، پیازر، افشره، و فرآورده های شیمیایی را به تصرف خود درآورد.(۱)

این بنیاد پس از تصویب رسمی در مهرماه ۱۳۶۱ در انواع پروژه های خدماتی و عام المنفعه ورود پیدا کرد. اما خدماتش برای معلولان عادی تا کنون مستقلاً گزارش نشده است و نمی دانیم چه کارهایی برای معلولان انجام داده است. البته اگر کاملاً تغییر رویه و خط مشی داده و دیگر معلولان عادی در خدماتش جای ندارد باید تذکر دهند.(۲)

نتیجه گیری: امام خمینی چند روز پس از پیروزی انقلاب شروع به نهادسازی و ایجاد ساختار جدید برای رسیدگی به محرومین و معلولان کرد. حداقل پنج نهاد به تدریج ایجاد کرد و این نهادها شروع به اقدامات مهارت افزایی و معلولیت زدایی و رفع مشکلات معلولین کردند. این مقاله فقط به تأسیس آنها پرداخت و لازم است در تحقیق دیگر کارنامه آنها هم وارسی و بررسی گردد.

ص: ۶۷

۱- . صحیفه امام، ج۱۹، ص۲۹۹، ج ۲۰، ص۳۵۷.

۲- . برای اطلاع بیشتر نگاه کنید به امام خمینی و نهادهای انقلاب اسلامی، مهدی حاضری، تهران، ۱۳۸۱؛ دانشنامه جهان اسلام، ج۴، روزنامه اعتماد ملی مقاله فعالیت های فرهنگی - عمرانی بنیاد پانزده خرداد در سراسر ایران، شماره ۳۲۲، ۲۱ اسفندماه ۱۳۸۵.

فصل چهارم: تحلیل دیدگاه

اشاره

ص: ۶۹

سیره و آراء امام خمینی(ره) در حوزه معلولیت و معلولین توسط نویسندگان و پژوهشگران در سطح گسترده بررسی و تحلیل نشده است. با اینکه از نظر مبانی و مفروضات نیز بنیان های نظری و استدلالی، آراء و رویه عملی ایشان قابل دفاع است.

تاکنون دو مطلب مستقل به صورت مقاله درباره آراء ویژه معلولین ایشان عرضه شده است یکی از عطیه زندیه و دوم محمد نوری است. این فصل ابتدا به علل و عوامل عدم بسط و فقدان اهتمام نخبگان به آراء معلولیتی ایشان می پردازد و در ادامه به معرفی آن دو مقاله اقدام می شود.

ص: ۷۰

عدم اهتمام

امام خمینی(ره) در مسئله مستضعف گرایی و دفاع از محرومان و پابرهنگان مشهور است. وی کوخ نشینان را به کاخ نشینان ترجیح می داد. ارباب، خان، شاه و سرمایه دار در فرهنگ او مذموم بود. این نکته را می توان مهم ترین گرایش و رویکرد او به معلولان دانست. ادله و استدلال هایی فراوان از قرآن، حدیث و تاریخ در اثبات رأی خودش داشت. همه این ادله را می توان در معلولیت گرایی او هم مطرح کرد.

از نظر اجرایی، یک دهه بر کرسی زمامداری ایران تکیه داشت و امکانات رسانه ای و تبلیغی در اختیارش بود. همه اینها را می توان در ترویج سیره اش در زمینه معلولین، مثبت دانست اما به دلایل زیر آراء معلولیتی وی با استقبال مواجه نشده و عدم اهتمام نخبگان، پژوهشگران و نویسندگان در تجزیه و تحلیل و شرح وی مشهود است.

یک دلیل، عدم رونق فقه معلولیت و رواج نداشتن مباحث معلولیت در حوزه های علمیه است. هر روز ده ها درس در مقاطع مختلف و در بررسی موضوعات گوناگون فقهی در حوزه های علمیه تشکیل می شود اما تا کنون یک درس درباره فقه الاعمی، فقه الاصمّ و بررسی مسائل فقهی معلولین در حوزه تشکیل نشده است. و یک کتاب از نگاه فقه درباره معلولیت نوشته، عرضه و منتشر نشده است. همین فضا در تحلیل آراء بزرگان روحانی هم وجود دارد و تحت تأثیر همین جو، کسی به بررسی آراء معلولیتی امام خمینی نپرداخته است.

البته نهادهای مرتبط به ایشان و نیز تشکل های مردم معلولان و رسانه ها هم نقش دارند و نمی توان قصور آنان در عدم ترویج رویه و آراء ایشان را نادیده انگاشت.

با اینکه قرآن کریم و معصومین علیهم السلام در سخنان خود با عزت و کرامت از معلولین یاد کرده و جایگاه مهمی برای آنان در جامعه در نظر گرفته اند. اما معلوم نیست چرا مسلمانان و به ویژه پیروان معصومین علیهم السلام و شیعیان، اهتمام ضعیف و اندک به معلولیت و معلولان داشته اند.

مقاله عطیه زندیه

خانم عطیه زندیه مقاله ای با عنوان «انسانیت به روح است نه به جسم: نگرشی بر آراء امام خمینی در خصوص معلولین» نوشت و به همایش ملی مناسب سازی محیط شهری در سال ۱۳۸۵ عرضه کرد.

خانم زندیه دکترای فلسفه از دانشگاه تهران دارد و عضو هیئت علمی پژوهشکده امام خمینی است.

نویسنده محور و جوهره آراء امام خمینی در زمینه معلولیت و معلولین را تفکیک بین دو جنبه انسان یعنی جسم و روح می داند و معتقد است معلول جسمش ناقصی دارد ولی انسانیت و کرامت آدمی منوط به روان و روح است. از این رو به دیدگاه دومی رسیده که معلول دو جور است: جسمی و روحی. اسلام معلوم جسمی را مطلوب دانسته و برایش امتیازاتی قائل است. اما معلول روحی یعنی کسی که در اخلاقیات و قوای روحی اش نقصان و مشکل هست، مثلاً ایمانش ضعیف است یا باورش به مبدأ هستی مشکل دارد و مشترک یا بت پرست شده است، چنین انسانی از نظر اسلام مطرود و غیرمطلوب است.

خلاصه مقاله

وجود افراد معلول در جوامع بشری امری طبیعی است. بنا بر آمار سازمان بهداشت جهانی (WHO) از میان صد در صد جمعیت جهان، ده درصد آن را معلولین جسمی – حرکتی تشکیل می دهند. این آمار در کشور عزیزمان ایران به دلیل وقوع جنگ تحمیلی هشت ساله سیر صعودی داشته و درصد بالاتری را به خود اختصاص داده است. جوانان ایثارگر این مرز و بوم در برهه ای از تاریخ برای حفظ ناموس آن از جان خود سرمایه گذاشتند و جمع کثیری از آنان به جامعه معلولین پیوستند.

در برخورد با جامعه معلولین، لازم است از دو جنبه با مسائل مبتلا به آنان برخورد شود:

ص: ۷۲

۱- تهیه امکانات زیستی – رفاهی

۲- ایجاد فضای مناسب برای تقویت روحی

تهیه امکانات زیستی – رفاهی متناسب با نیازهای تمامی معلولان کشور از جمله وظایف بدیهی است که برنامه ریزی و حمایت از اجرای آن بر عهده مسئولان کشوری است. وظیفه ای که رهبر عظیم الشان انقلاب اسلامی، امام خمینی (ره)، در دیدار با جامعه معلولان ایران بر آن تأکید کرده اند. (صحیفه امام، ج۶، ص ۲۴۶)

مناسب سازی مبلمان شهری، تهیه وسایل حمل و نقل شخصی و عمومی و اصلاح و بهبود وضعیت آنها، ساخت خانه های مسکونی متناسب، تولید اثاثیه و وسایل مورد نیاز در منزل، ایجاد فضاهای مناسب ورزشی، ایجاد امکان استفاده از اماکن تفریحی (پارک ها، سینماها و ...) و همه امکاناتی که افراد سالم یک جامعه از آن بهره می برند از جمله مواردی است که بایست معلولین نیز از آنها برخوردار باشند. اگر شهری نتواند این بخش از نیازهای معلولین را برآورده سازد. آن شهر نیز شهری معلول است که باید در اسرع وقت نارسایی هایی آن را برطرف ساخت.

اما جنبه مهم ترین که نباید از خاطر دور داشت توجه به عوامل روحی – روانی است که در سلامت جامعه معلولان بسیار اثرگذار است. آنچه این مقاله درصدد بیان آن است بخشی از این جنبه است که در آن بر نگرش حضرت امام نسبت به معلولین تأکید شده است.

از نظر ایشان انسان موجودی دو ساحتی و دو بعدی است. هم دارای بعد جسمانی است و هم ساحت روحانی دارد. آنچه نقش بسزایی در ساخت شخصیت انسان دارد بعد روحانی اوست. به ویژه که بسیاری از آنکه به جسم نسبت دهند به روح منتسب می دانند و مصیبت بزرگ را معلولیت روح می دانند که به مراتب افراد بیشتری در جامعه با آن درگیر هستند. از نظر ایشان لب انسان روح و نفس ناطقه اوست که در صورت قوت آن، باکی از ضعف و معلولیت جسمانی نیست. اما در تأیید دیدگاه خود بسیاری از علما و دانشمندان جهان را شاهد می آورند که

معلولیت جسمانی داشته اند، اما این معلولیت مانع رشد آنان در زندگی نبوده است.

در این مقاله از تمایز دو بعد وجودی انسان سخن به میان خواهد آمد و تأکید خواهد شد که برای تقویت روحی انسان چه راهکارهای فردی و اجتماعی وجود دارد و چگونه می توان از معلولیت روحی در افراد سالم و معلول جامعه، کاست.

کلمات کلیدی: انسانیت، بعد جسمانی، بعد روحانی، امام خمینی، نفس ناطقه، معلولیت جسمانی، معلولیت روحی(۱)

ص: ۷۴

۱- . www.civilica.com

این پایگاه به مناسبت مسابقات پارالمپیک و درخشش معلولین در این مسابقات در سال ۱۳۹۱ قسمتی از سخنرانی امام خمینی را برای معلولین در ۷ اسفندماه ۱۳۵۷ آورده و به شرح و توضیح آن می پردازد.

گزیده سخنرانی

من از شما آقایان که نماینده جامعه معلولین هستید تشکر می کنم. خداوند ان شاءاللّه شماها را سلامت بدارد. خداوند شفای عاجل به شما عنایت فرماید. باید بدانند جامعه معلولین که انسان دارای روحی است و جسمی. آنکه انسان به او انسان است، روح انسان است نه جسم انسان. دعا کنید که آنهایی که روحشان معلول است، آنها شفا پیدا کنند. و دعا کنید که شما جامعه معلولین جسمی، معلولین روحی نباشید. اگر روح شما سالم باشد و روح شما آزاد و قوی باشد، چه باک که دست یا پای انسان معلول باشد. دست و پای انسان مناط انسانیت نیست. این قشر [پوسته و ظاهر] است؛ لُبِّ [جوهر و ذات] انسان روح انسان است، نفس ناطقه انسان است. وقتی نفس ناطقه انسان قوی شد، باکی از این نیست که جسمش علیل باشد. انسان به روح، انسان است. ما در نوابغ عالم داشتیم اشخاصی که نابینا بودند ولی نابغه بودند. اشخاصی که معلول بودند ولی از علما و نوابغ بودند، از فلاسفه بودند. شما هیچ غم نداشته باشید که [از] یک پا یا یک دست یا چشم معلول هستید. شما امیدوارم که در این جامعه به واسطه قوّت روحی که دارید و به واسطه سلامت روح که دارید، در این جامعه سرفراز و سربلند باشید. من ان شاء اللّه راجع به خواسته های شما به مقامات مسئول سفارش می کنم.

امیدوارم خداوند شما را حفظ کند و شما هم که در این نهضت شریک بودید و هستید و برادران ما هستید، خداوند همه شما را شفا بدهد؛ و روح شما که فوق جسم است و انسانیت تان به روح است، با سلامت و سعادت باشد.(۱)

۱- . صحیفه امام، ج۶، ص ۲۴۶ و ۲۴۷؛ www.imam-khomeini.ir.

بررسی و شرح

از نظر حضرت امام جوهر و ذات انسان روح و نفس ناطقه اوست که در صورت قوّت آن، باکی از ضعف و معلولیت جسمانی نیست.

بنا بر آمار سازمان بهداشت جهانی ده درصد جمعیت جهان را معلولین جسمی- حرکتی تشکیل می دهند. این آمار در کشور عزیزمان ایران به دلیل وقوع جنگ تحمیلی هشت ساله درصد بالاتری را به خود اختصاص داده است. جوانان ایثارگر این مرز و بوم در برهه ای از تاریخ از جان خود سرمایه گذاشتند و جمع کثیری از آنان به جامعه معلولین پیوستند.

تهیه امکانات زیستی- رفاهی متناسب با نیازهای تمامی معلولان کشور از جمله وظایف بدیهی است که برنامه ریزی و حمایت از اجرای آن بر عهده مسئولان کشوری است. وظیفه ای که رهبر عظیم الشان انقلاب اسلامی، امام خمینی در دیدار با جامعه معلولان ایران بر آن تأکید کرده اند.

اما جنبه مهم تری که نباید از خاطر دور داشت توجه به عوامل روحی – روانی است که در سلامت جامعه معلولان بسیار اثرگذار است. از نظر حضرت امام انسان موجودی است که هم دارای بعد جسمانی است و هم ساحت روحانی دارد. آنچه نقش بسزایی در ساخت شخصیت انسان دارد بعد روحانی اوست. به ویژه که بسیاری از آنکه به جسم نسبت دهند به روح منتسب می دانند و مصیبت بزرگ را معلولیت روح می دانند که به مراتب افراد بیشتری در جامعه با آن درگیر هستند. از نظر ایشان لُبّ انسان روح و نفس ناطقه اوست که در صورت قوّت آن، باکی از ضعف و معلولیت جسمانی نیست. امام در تأیید دیدگاه خود به شماری از علما و دانشمندان جهان اشاره دارند که معلولیت جسمانی داشته اند، اما این معلولیت مانع رشد آنان در زندگی نبوده است.(۱)

ص: ۷۶

۱- . www.imam-khomeini.ir/fa/n۲۹۷۸

مقاله محمد نوری

محمد نوری پژوهشگر و نویسنده مقاله ای با عنوان «کارنامه ده ساله امام خمینی در زمینه معلولان» نوشت و به همایش بررسی سیره اجتماعی امام خمینی در سال ۱۳۹۵عرضه کرد. این همایش توسط پژوهشگاه امام خمینی در تهران برگزار شد.

این مقاله عمدتاً بر اساس صحیفه امام و

صحیفه نور تدوین شده و خالی از تحقیقات محلی و میدانی است. برای نمونه مرحوم احمد پوستچی در سال ۱۳۵۸ ملاقاتی با امام خمینی در قم داشته و از آن ذکر در این مقاله به بیان نیامده است.

احمد پوستچی (درگذشت ۱۳۸۵) نابینایی است که آموزش و پرورش نابینایان و معلولین قم مدیون زحمات او است. پسر بزرگ آن مرحوم می گفت پدرم نقل می کرد که با امام خمینی ملاقاتی داشته و حتی دستخط ایشان در ضرورت کار و فعالیت برای معلولین را داشته است.(۱)

ص: ۷۷

۱- . مصاحبه با پسر مرحوم احمد پوستچی.

منابع

قرآن کریم

اسحاق پیامبر هدیه الهی، محمد نوری قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۴.

امام خمینی و نهادهای انقلاب اسلامی، تدوین مهدی حاضری، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، ۱۳۸۱.

امام خمینی و نهادهای انقلاب اسلامی، مهدی حاضری، تهران، ۱۳۸۱.

«بنیاد پانزده خرداد»، منیژه ربیعی، دانشنامه جهان اسلام، ج۴، زیرنظر غلامعلی حداد عادل، تهران، بنیاد دایرهالمعارف اسلامی، ۱۳۷۵.

پایگاه خبری جماران، ۱۴ شهریور ۱۳۹۱.

تحف العقول، ابن شعبه حرابی، ترجمه احمد بخشی، تهران، شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۱۳۸۷.

تفسیر پرتوی از قرآن، سید محمد طالقانی، تهران، ۱۳۶۹.

تفسیر نوین، محمد تقی شریعتی، تهران، دفتر نشر اسلامی، ۱۳۵۶.

حضرت شعیب پیامبر جامعه ساز، محمد نوری، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۴.

حقوق معلولان ایران، علی نوری، قم، صحیفه خرد، ۱۳۹۴.

حقوق معلولان در قوانین ایران، احمد باختر، تهران، جنگل: جاودانه، ۱۳۸۶، ۱۹۵ص.

دانشنامه جهان اسلام، به کوشش بنیاد دایرهالمعارف اسلامی، جلد۱۶، ۱۳۹۱.

دانشنامه جهان اسلام، زیر نظر غلامعلی حداد عادل، تهران، ۱۳۷۷، ج۴.

دانشنامه دانش گستر، تهران، ۱۳۸۹.

دایرهالمعارف بزرگ اسلامی، زیرنظر کاظم موسوی بجنوردی، تهران، مجلدات مختلف.

دایرهالمعارف قرآن کریم، مرکز معارف قرآن کریم، قم، مجدات مختلف.

روزنامه رسمی، سال های ۱۳۵۹، ۱۳۶۷، ۱۳۷۴.

سایت بنیاد مستضعفان و جانبازان.

سایت بنیاد مسکن انقلاب اسلامی.

سایت کمیته امداد.

سایت دفتر فرهنگ معلولین.

سایت سازمان بهزیستی کشور.

سایت های مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی.

سرگذشت ابابصیر، محمد نوری، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۴.

صبر ایوب، خدیجه صفی زاده، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۳.

ص: ۷۹

صحیفه نور، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۷۰.

صحیفه امام خمینی، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، مؤسسه چاپ و نشر مروج، ۱۳۷۸.

الطبقات الکبری، ابن سعد، بیروت، ۱۹۹۵م.

عبدالّله بن ام مکتوم نابینای جانشین رسول خدا(ص)، قدرت اللّه عفتی، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۲.

«فعالیت فرهنگی - عمرانی بنیاد پانزده خرداد در سراسر ایران»، روزنامه اعتماد ملی، شماره ۳۲۲، مورخه ۲۱/۱۲/۱۳۸۵.

قدرت مهار ناشدنی ایمان، آچیچ، ترجمه مسیحا برزگر، تهران، ۱۳۹۲.

قُصر رعایةً و تأهیلاً و استثماراً، به کوشش مؤسسه الاوقاف و شؤون القصر، دبی، ۲۰۰۶م.

کتاب مرجع حقوق معلولین مشتمل بر کلیه قوانین، مقررات، آیین نامه ها و معرفی سازمان های مرتبط با معلولین، حسین زهرایی، سید محمدرضا تابان، شیراز، نوید شیراز، ۱۳۹۳، ۳۴۸ص.

مجله بنیاد، بنیاد مستضعفان و جانبازان، شماره های مختلف.

مجله توان نامه، دفتر فرهنگ معلولین، شماره های مختلف.

مجله مسکن و انقلاب، شماره ۶۲، فروردین و اردیبهشت ۱۳۷۴.

مجمع البیان، طبرسی، قم، کتابخانه آیت اللّه مرعشی، ۱۳۷۹.

مدرسه آموزشی ابابصیر، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۴، سایت دفتر فرهنگ معلولین.

منشور حقوق معلولین، قم، دفتر فرهنگ معلولین، ۱۳۹۴.

نکت الهمیان فی نکت العمیان، صلاح الدین صفدی، به کوشش احمد زکی، افست، قم، منشورات شریف رضی، ۱۳۷۲.

نهج البلاغه، ترجمه محمد دشتی، قم، ۱۳۸۵.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانه‌ای
قائمیه
اصفهان
www
برای داشتن کتابخانه های‌تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشـــانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹